

TÜRK HUKUKUNDA TASARIMLARA YÖNELİK UYGULAMALAR

(Özellikle Tescilsiz Tasarımların Korunma Yolları)

Dr. Feyzan Hayal ŞEHİRALİ*

Giriş

Hukukumuzda tasarımlar, 1995 yılında yürürlüğe giren¹ 554 sayılı Endüstriyel Tasarımların Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname² ile özel düzenlemeye kavuşturulmuşlardır. Bu tarihten itibaren yaklaşık on yıl geçmiş olmasına rağmen tasarımların korunmasına ilişkin birçok soru işareti bulunmaktadır. Bu sorulardan bir kısmı 554 sayılı KHK'nin hükümlerine, diğer bir kısmı ise tasarımların diğer yasal yollardan korunup korunamayacağı, eğer korunabilirse bu korumanın ne düzeyde olacağına ilişkindir. 554 sayılı KHK kapsamında sadece tescilli tasarımlar koruma altına alınmış olduğundan gerek masraf, gerek zaman gibi nedenlerle tescil ettirilmeyen tasarımların ne ölçüde korunup korunamayacağı ve bu tür bir korumanın özel tasarım koruması karşısında avantaj ve dezavantajlarının belirlenmesi, her gün yeni ürünlerin geliştirildiği piyasa ortamında hukuki güvenliğin sağlanmasına önemli ölçüde katkıda bulunacaktır. Halen yürürlükte olan sistemimizde tescilsiz tasarımlar için özel koruma sağlanmamış olması konunun önemini arttırmaktadır. Tescilsiz tasarımların korunmasında alternatif yollar olarak karşımıza çıkan Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabete ilişkin hükümleri ile Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu hükümlerinin uygulanma şartlarının belirlenmesi, tescilli tasarımlar açısından da göz ardı edilemeyecek derecede önemlidir. Zira hukukumuzda tasarımların tescilinde şekli incelemeye yetinildiği için aslında korunma şartlarını taşımayan bir çok tasarım tescil edilmekte, ancak bu tasarıma karşı açılacak olası bir hükümsüzlük davasıyla, tasarım sahibi 554 sayılı KHK'dan kaynaklanan haklarını yitirebilmektedir. Dolayısıyla tasarımcının bu tür olası hak kayıplarına karşı hazırlıklı olması ve tasarımının izinsiz olarak başkası tarafından kullanılması nedeniyle tasarım hakkına tecavüz davasını TTK'nun haksız rekabet hükümleriyle desteklemesi, kendi yararına olacaktır.

Çalışmada amaçlanan, 554 sayılı KHK hükümlerinin TTK'nun haksız rekabet hükümleri ve FSEK ile etkileşimini ortaya koyabilmektir. İzlenen sistematik, konunun teorik alt yapısının kurulması, Yargıtay uygulamasının değerlendirilmesi ve uygulamada karşılaşılabilecek sorunlara değinilmesi şeklinde olacaktır.

* LL.M. (München), A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı.

¹ Bu tarihten önceki dönemde Türk hukukunda tasarımların korunması hakkında uygulanan hükümler için bkz. *Arıkan, Sınai Tasarımlar*, Batider 1994, sh. 104 vd.; aynı yazar, *Sınai Tasarımların Korunması (Avrupa Birliği ve Türkiye'de Koruma)*, Uluslararası Endüstri Ürünleri Tasarımı Sempozyumu, Ankara 1994, sh. 90 vd.

² 27.06.1995 tarih ve 22326 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

I. Tasarım Kavramı ve Tasarımların Korunmasında Uygulanacak Hükümler

A. Eser Üzerindeki Haklarla Teknik Hakların Ortak Paydası:Tasarımlar

Tarihsel olarak ilk önce tekstil alanındaki ürünleri koruma amacıyla ortaya çıkan³ tasarım hukuku günümüzde kilim, halı ve mobilya gibi klasik alanların yanısıra günlük yaşamımızı kolaylaştırıcı etkisi olan, ambalaj endüstrisinden elektronik ve otomotiv sanayiine kadar uzanan, hemen her alanda karşılaşılabileceğimiz geniş yelpazeli bir alana yayılmış ürünlerin üzerindeki hakların korunmasını konu alan bir hukuk dalı haline gelmiştir⁴. Öyle ki tasarımlar, tüketicinin alım kararı üzerinde kısmen, hatta aynı fonksiyonel özelliğe sahip ürünlerde belirleyici etkide bulunmaları nedeniyle şekillendirdikleri ürünün bir parçası olarak nitelendirilmektedirler⁵. Bir ürünün görünümünün ve güzelliğinin, ürünün satın alınması aşamasından sonra etkisini yitiren reklamın aksine kalıcı olması gerçeği de bu sonucu destekler niteliktedir. Dolayısıyla iyi bir tasarımın ürün açısından sürekli bir reklam aracı olduğu kabul edilmektedir⁶.

Tasarım, bir ürünün tamamı veya bir parçasının çizgi, şekil, renk gibi insan duyularıyla algılanabilecek unsurlarının oluşturduğu dış görünümü olup tasarım hakkıyla korunan, ürünün bu özellikleri nedeniyle sahip olduğu estetik görünümünden kaynaklanan ekonomik değerdir. Ürünün sahip olduğu bu görünüm, sadece insan duyularına ve zevkine hitap etmesi nedeniyle ürüne değer katabileceği gibi kimi durumlarda ürünün kullanım amacına hizmet eden fonksiyonel özellikleri de içerebilir⁷. Bir bıçağın üzerine işlenmiş olup bıçağın kullanımında herhangi bir fonksiyonu bulunmayan süslemeler birinci gruba, buna karşılık bir şişenin görünümü ikinci gruba dahil edilebilir. Zira bir şişenin görünümü farklı tasarımlarla şekillendirilebilmekle birlikte, bu alternatiflerin tümünün, şişeden beklenen fonksiyonu gerçekleştirebilmesi açısından gerekli teknik özellikleri içermesi gerekir. Dolayısıyla bu tür tasarımlarda ürünün sahip olduğu teknik özellikleri ile dış görünümü birbiri içinde erimekte, tasarımcı, şekillendirme özgürlüğünü, ürünün teknik fonksiyonlarının gerektirdiği unsurlarına bağlı ve bunlarla sınırlı şekilde kullanabilmektedir⁸.

Tasarımların şekillendikleri ürünün niteliğine göre gösterdikleri bu farklılıklar, bunların, fikrî hukuk anlamında eser ile patent veya faydalı model konusu teknik buluşlardan oluşan karma bir yapıya sahip olmaları sonucunu doğurmaktadır⁹. Tasarımların sanatsal niteliğinin ön plana çıktığı telif hukuku ile teknik özelliklerin ön plana çıktığı patent ve faydalı model

³ Tasarımların korunmasına ilişkin ilk düzenlemeler, 18. yüzyılda Fransa'nın Lyon kentinde en parlak dönemini yaşayan ipek endüstrisi kapsamında üretilen desenleri korumak amacıyla gerçekleştirilmiştir, *Nirk/Kurtze*, *Geschmacksmustergesetz*, Carl Heymanns Verlag KG, Köln/Berlin/Bonn/München 1989, Einf., Rdnr. 12 vd.

⁴ *Kur*, *Die Zukunft des Designschutzes in Europa – Musterrecht, Urheberrecht, Wettbewerbsrecht*, GRUR Int. 1998, sh. 353.

⁵ *Nirk/Kurtze*, Einf., Rdnr. 5.

⁶ *Ruff*, *Produktdesign – Marktchancen und Rechtsschutz*, Mitt. 1987, sh. 21.

⁷ *Yalçınmer*, *Korunabilecek Endüstriyel Tasarımlar ve Değişik Ülkelerdeki Uygulamalar*, Uluslar arası Endüstri Ürünleri Tasarımı Sempozyumu, Ankara 1994, sh. 64, 65.

⁸ *Ruff*, Mitt. 1987, sh. 21, 22.

⁹ *Nirk/Kurtze*, Einf., Rdnr. 1, 37.

hukukuna olan akrabalığı, somut tasarımın özelliklerine göre kuvvetlenip zayıflayabilmekte, tasarımcı kimi zaman eser sahibi, kimi zaman ise buluşçu olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bu özelliği tasarımları, sadece teknik alandaki buluşlara koruma sağlayan patent ve faydalı modellerden, sahibinin özelliklerini taşıması ve sanatsal bir içeriğe sahip olması gereken fikir ve sanat eserlerinden ayırmaktadır. Böylelikle tasarımların diğer fikrî ve sınaî haklarla arasındaki sınır, bunların birbirleriyle aralarındaki sınıra oranla çok daha yumuşaktır.

Tasarımların fikrî hukuk anlamında eserlere olan akrabalığı kendisini özellikle tasarımda tasarımcının kişisel yaratıcılığının ifade bulmasında göstermektedir. Tıpkı eser sahipliğinde olduğu gibi tasarımlarda da ifadesini bulan, sahibinin özellikleridir. İki tür arasındaki bu akrabalık sadece gözde bıraktığı estetik etki nedeniyle bir ekonomik değeri olan, buna karşılık herhangi bir fonksiyonel özelliği olmayan tasarım türlerinde ön plana çıkmaktadır. Öyle ki bazı hukuk sistemlerinde tasarımcı ile tasarımı arasındaki ilişki, “eser sahipliği” olarak nitelendirilmektedir¹⁰. Bu eğilim, tasarımların tarihsel olarak fikir ve sanat eserleri hukuku kapsamında ele alınmış olması gerçeğiyle de bağlantılıdır.

Farklı nitelikleri bünyelerinde barındırmaları nedeniyle tasarımlar, ne gerçek bir sanat eseri ne de teknik ilerlemenin sağlanması açısından olmaz ise olmaz bir unsur olarak nitelendirilebildiklerinden, çoğu kez fikrî ve sınaî hakların üvey evladı olarak görülmüşlerdir¹¹. Bu üvey evlatlık pozisyonu, uluslararası alanda da yansımalarını göstermiş¹², ülkelerin tasarımlara ilişkin düzenlemelerindeki ayrılıklar, patent, marka ve telif hukukuna oranla çok daha derin olmuştur. Avrupa ülkelerinin bir kısmı, - özellikle Fransa ve Almanya - tasarımları fikir ve sanat eserleri hukukuna dayanan bir sistemle korumaya yönelirken (*copyright approach*), İngiltere gibi diğer bazı ülkelerde korumanın şartları ve içeriği açısından daha çok patent hukukunu andıran bir sistem (*patent approach*) benimsenmiştir. Avrupa hukukunda meydana gelen son gelişmelerle kabul edilen 97/71/AT sayılı Tasarımların Korunması Hakkında Avrupa Parlamentosu ve Konsey Yönergesi¹³ ve 6/2002 sayılı Topluluk Tasarımı Hakkında Konsey Tüzüğü’nde¹⁴ kabul edilen sistemde ise tasarımların korunmasında eser ve patent hukukunun izlerini mümkün olduğunca silmeyi amaçlayan ve tasarımların pazardaki fonksiyonlarını ön plana çıkaran bir yol izlenmiştir (*design approach*)¹⁵. Türk hukukundaki düzenlemelere kaynak olan sistem de budur.

2. Türk Hukukunda Tasarımların Korunma Şartları

554 sayılı KHK’nin 3. maddesinde tasarım “bir ürünün tümü veya bir parçası veya üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyularıyla algılanan çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu bütünü” olarak

¹⁰ Örneğin Alman Endüstriyel Tasarımlar Kanunu’nun tam adı “Desenler ve Modeller Üzerinde Eser Sahipliği Haklarına İlişkin Kanun” (Gesetz betreffend das Urheberrecht an Mustern und Modellen) dur.

¹¹ *Kur*, TRIPS und der Designschutz, GRUR Int. 1995, sh. 185.

¹² Tasarımlarla ilgili uluslararası düzenlemelerle TRIPS hükümleri için bkz. *Kur*, GRUR Int. 1995, sh. 186 vd.

¹³ ATRG (1998) L 289/28.

¹⁴ ATRG (2002) L 003/1.

¹⁵ Bu sistem hakkında bkz. *Kur*, The Green Paper’s “Design Approach” – What’s Wrong with it?, EIPR 1993, sh. 374 vd.

tanımlanmaktadır. Ancak bir ürünün görünümüne bağlı özelliklerinin “tasarım” olarak nitelendirilmesi, bu tasarımın özel hukuki korumadan yararlanması anlamına gelmemektedir. Bu korumadan yararlanabilmek için tasarımın ayrıca hukuk sisteminde öngörülmüş olan şartları yerine getirmesi gerekmektedir. Bundan dolayıdır ki, piyasada küçük farklılıklarla birbirinden ayrılan ve yasal düzenlemedeki tanıma uyan birçok tasarım, KHK’nin öngördüğü koruma sisteminden yararlanamayacaktır.

Tasarımların hukuki korumadan yararlanabilmeleri hukuk sistemlerinde farklılık gösteren, ancak özünde birbirine benzeyen şartlara bağlanmıştır. 554 sayılı KHK’nin 5. maddesi, Topluluk Tüzüğü’nün 4. maddesindeki düzenlemeye paralel olarak tasarımların korunma şartlarını yenilik ve ayırdedicilik olarak belirlemiştir.

1. Yenilik

Türk hukukunda tasarımların korunması açısından dünya çapında yeniliği öngören mutlak - objektif yenilik kriteri¹⁶ benimsenmiştir. KHK’nin 6. maddesinde ifadesini bulan bu ilkeye göre bir tasarımın aynısı, başvuru veya rüçhan tarihinden önce dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmamış ise o tasarım yeni kabul edilecektir. Sadece küçük ayrıntılarda farklılık gösteren tasarımlar aynı sayılacaklardır¹⁷. Böylelikle Türk hukukunda tasarımların korunması için aranan yenilik düzeyi oldukça yüksek olarak belirlenmiştir¹⁸. “Dünyanın hiçbir yerinde kamuya sunulmuş olmama” şartında ifadesini bulan mutlak yenilik kriteri gereği, başvuru tarihinden önce mevcut ve kamuya açıklanmış bir tasarımın aynısının başvuru sahibi tarafından tamamen habersiz olarak tasarlanmış dahi olsa ilkinden bağımsız olarak tasarlanmış ikinci tasarım yeni sayılamayacaktır¹⁹.

Yargıtay uygulamasında bir tasarımın yeni olup olmadığı hususunda bilirkişi incelemesi yaptırılmaktadır²⁰.

2. Ayırt Edici Nitelik

Yenilik testini geçen tasarımların ayrıca ayırt edicilik testine tâbi tutulmaları gerekir. Yeni bir tasarımın diğer tasarımlarla karşılaştırıldığında kendine özgü ayırt edici özelliklerinin bulunup bulunmadığının nasıl belirleneceği hususunda 554 sayılı KHK’nin 7. maddesi dikkate alınacaktır. Maddeye göre bir tasarımın ayırt edici niteliğe sahip olup olmadığına

¹⁶ Yenilik kavramında farklı kriterler için bkz. *Suluk*, Tasarım Hukuku, Ankara 2003, sh. 234 vd.

¹⁷ KHK’nin yeniliğe ilişkin düzenlemesi Topluluk Yönergesi’nin 4., Topluluk Tüzüğü’nün ise 5. maddelerinde yer alan yenilik tanımının aynısıdır.

¹⁸ Topluluk hukukunda da mutlak yenilik ölçütü kabul edilmiş olmakla birlikte, bu kriter güvenlik klozuyla sınırlandırılarak yumuşatılmıştır. Şöyle ki, Topluluk Tüzüğü’nün 7. maddesine göre Topluluk’ta ilgili sektörde çalışan uzman kişilerin haberdar olamayacakları tasarımların kamuya sunulmamış oldukları, dolayısıyla yeni olmadıkları kabul edilecektir. Topluluk Tasarımında yenilik kavramı için bkz. *Bulling/Langöhring/Hellwig*, Gemeinschaftsgeschmacksmuster, Carl Heymanns Verlag, Köln/Berlin/Bonn/München 2003, Rdnr. 28 vd.

¹⁹ *Tekil*, 554 sayılı KHK Çerçevesinde Endüstriyel Tasarım Kavramı ve Koruma Şartları, İÜHFİM, C. LV, S. 4/1997, sh. 244; *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 240.

²⁰ 11. HD. T. 14.12.2002, E. 2002/5715, K. 2002/10398.

ilişkin kıyaslamayı yapacak kişi “*bilgilenmiş kullanıcı*”dır. Kıyaslama yapılırken tasarımların bıraktıkları “*genel izlenim*” dikkate alınacaktır. Kıyaslama konusu yapılacak tasarımın; başvuru veya rüçhan tarihinde Türkiye’de veya dünyada herhangi bir yerde piyasaya sunulmuş olması veya Enstitü tarafından tescilli bir tasarım olarak yayınlanmış tasarımın koruma süresinin dolmamış olması gereklidir. Dolayısıyla başvuru veya rüçhan tarihinde kamuya sunulmamış olan tasarımlarla, yine bu tarihten önce tescil edilmiş olup da koruma süreleri dolan tasarımlar ayırt edicilik testinde göz önünde bulundurulmayacaktır²¹. Kıyaslama yapılırken izlenecek metod, tasarımların farklılıklarından çok ortak özelliklerinin değerlendirilmesi ve tasarımcının tasarımı geliştirme açısından ne kadar seçenek özgürlüğüne sahip olduğunun dikkate alınmasıdır. Bu şekilde yapılan kıyaslama sonucu tasarımların bıraktıkları genel izlenim arasında “*belirgin bir farklılık*” olduğu tespit edilirse, ayırt edici niteliğin olduğu kabul edilecektir.

C. Kümülatif Koruma İlkesi

Tasarımların yapıları gereği çok farklı özellikleri taşıyabilmeleri, tasarımı gerçekleştiren kişinin tasarımın niteliğine göre tasarımcı sıfatının yanısıra kimi zaman buluşçu kimi zaman da eser sahibi sıfatlarını taşımasının mümkün olması gerçeği, hukuksal ifadesini tasarımlarda “*kümülatif koruma ilkesi*”nde bulmaktadır. Tasarımların karmaşık yapısı nedeniyle kabul edilen bu ilkeye göre tasarımların, tasarım mevzuatı yanısıra fikir ve sanat eserleri, patent, faydalı model ve haksız rekabet hükümlerine dayanan diğer koruma modelleriyle de korunmaları mümkündür. Bu ilke çerçevesinde bir tasarımın hangi hükümler dahilinde korunabileceği, tasarımın niteliğine ve özelliklerine göre farklılık gösterecektir. Sanatsal özellikleri ağır basan, herhangi bir fonksiyonel özelliği olmaksızın sadece insan gözüne hitap eden tasarımlarda fikir ve sanat eserleri hükümlerine göre koruma gündeme gelebilecekken, fonksiyonel özellikleri ağır basan tasarımlarda, tasarım mevzuatının yanısıra patent veya faydalı model mevzuatının uygulanması söz konusu olacaktır; yeter ki bu hükümlerde öngörülen koruma şartları yerine getirilmiş olsun.

Topluluk hukukunda Topluluk Yönergesi (md. 16, 17) ve Topluluk Tüzüğü (md. 96) nde düzenleme altına alınmış olan tasarımlarda kümülatif koruma ilkesinin Türk hukukunda da geçerli olduğu kabul edilmektedir. Türk hukukunda bu ilke farklı düzenlemelerde ifadesini bulmaktadır. 554 sayılı KHK’nin 1. maddesinin ikinci fıkrasına göre tescilsiz tasarımlar genel hükümlere göre korunacaktır. Dolayısıyla kümülatif koruma ilkesinin, tescilsiz tasarımlar açısından yasal olarak öngörüldüğü sonucuna varılabilir. Tescilli tasarımlar açısından adı geçen ilkenin ifadesini bulduğu düzenlemeler ise farklı yasal metinlerde yer almaktadır. Bunlardan ilki, 554 sayılı KHK’nin 1. maddesinin üçüncü fıkrasında yer alan, “bu KHK çerçevesinde tasarım olarak sağlanan korumanın, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nda yer alan şartların gerçekleşmesi halinde öngörülen korumaya hanel gelmeyeceği” şeklindeki düzenlemedir. Böylelikle kanun koyucu, tasarım mevzuatı ile Fikir ve Sanat Eserleri Mevzuatı arasında kümülatif uygulama ilkesinin kabulü yönündeki iradesini açıkça ortaya koymuştur. 551 sayılı KHK’nin 169. maddesinde ifadesini bulan, faydalı model belgesiyle korunan bir ürünün tasarımının da korunacağı şeklindeki düzenleme de anılan iki koruma

²¹ Bu düzenlemenin eleştirisi için bkz. *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 248 vd.

modeli açısından kümülatif koruma ilkesinin kabulünü ortaya koymaktadır. 556 sayılı Markaların Korunması Hakkında KHK'nin 5. maddesinde ifadesini bulan tanım gözönünde bulundurulduğunda ayırtedici bir işaretin hem marka, hem de tasarım olarak korunabileceği sonucu çıkmaktadır. Tescilli tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunabilecekleri şeklinde açık bir hüküm olmamakla beraber, şartlarının gerçekleşmiş olması halinde bu hükümlerin uygulanmasına yasal bir engel bulunmamaktadır.

Anılan düzenlemeler karşısında Türk hukukunda tasarımların farklı modellerden yararlanılarak korunabilecekleri hususunda doğrudan veya dolaylı yasal dayanağın bulunduğu sonucuna varmak gerekir. Nitekim öğretilerdeki hâkim görüş²² de bu yöndedir.

II. Tasarımların Korunmasında Haksız Rekabete İlişkin Hükümlerin Önemi ve Uygulanma Şartları

Tasarımların korunması açısından 554 sayılı KHK'nin yanı sıra TTK'nun haksız rekabete ilişkin hükümleri de şartları gerçekleştiğinde uygulama alanı bulacaktır. Bu iki grup hükmün birlikte veya ayrı ayrı uygulanabilirlik alanlarının belirlenmesi tasarımlara tanınan korumanın kapsamını belirlemek açısından önem taşımaktadır.

A. Koruma Konusu Açısından Haksız Rekabete İlişkin Hükümler ile Tekelci Haklara İlişkin Hükümlerin Karşılaştırılması

Hukuk düzeni, belli fikrî ve sınaî ürünlerin taklit edilmesini bunların sahibine tanınan mutlak tekeli hakları sayesinde yasaklamaktadır. Yasal olarak tanınmış bu haklar, fikir ve sanat eserleri üzerindeki haklar, patent, faydalı model, tasarım ve marka haklarıdır. Eser üzerindeki hakların dışındaki hakların tekeli etkisi bunların tescili ile doğar. Tescil ile birlikte hak sahibi, yaratmış olduğu maddesel olmayan malı üzerinde yasaca tanımlanmış hakları tek başına kullanma (tekeli etki) ve bunları herkese karşı ileri sürme (mutlak etki) yetkisini edinir.

Tekeli mutlak hakların hak sahibi dışındaki kişilerin hak konusu ürünlere ilişkin fiillerini engellemek suretiyle ortaya çıkan kilitleyici etkisi çok kuvvetli olduğundan, bu hakların edinilmesi maddi ve şekli açıdan belli şartlara bağlanmıştır. Patent hukuku alanında bir buluşun patentlenebilmesi için buluşun yeni, sanayiye uygulanabilir olması ve buluş basamağını gerçekleştirmesi gerekirken faydalı model belgesi ile korunabilecek buluşun, buluş basamağını gerçekleştirmesi gerekmemektedir. Bir işaretin marka olarak korunabilmesi, onun bir işletmenin mal veya hizmetlerini başka işletmelerin mal veya hizmetlerinden ayırt edici nitelikte olmasına bağlıdır. Bir tasarımın tekeli olarak korunabilmesi ise onun yeni olmasını ve ayırt edici nitelik taşımasını gerektirmektedir. Maddi şartlar, her bir hak kategorisine göre farklı olmakla birlikte, bazen farklı alanlarda aranan şartların birbirleriyle etkileşim içinde olması da mümkündür. Örneğin dünya çapında yeni olma (mutlak yenilik) ölçütü patent, faydalı model ve tasarım hukuklarında aranan ortak bir şart olup yine tasarımlarda aranan ayırt edici nitelik şartı, kaynağını marka hukukundan almaktadır. Bütün

²² *Arkan*, Marka Hukuku, C. II, sh. 225; *Tekinalp*, Fikri Mülkiyet Hukuku, 2. Bası, İstanbul 2002, sh. 16; *Oytaç*, Markalar Hukuku, 2. Bası, İstanbul 2002, sh. 287; *Tasarım Hukuku*, sh. 218 vd.; aynı yazar, Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Tasarımların Kümülatif Olarak Korunması, FMR 2001/3, sh. 45 vd.

bu hak kategorilerinde tekелci etkinin doğması, hakkın tescil edilmiş olması şartına bağlıdır, ki bu da şekli şart olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yasaca hak sahibine tanınmış olan mutlak yetkiler kapsamındaki fiillerin üçüncü kişiler tarafından izinsiz olarak gerçekleştirilmesi, koruma konusu hakka tecavüz eyleminin oluşumu için yeterli olup, fiili gerçekleştiren kişinin sorumlu tutulması için herhangi bir subjektif şart gerekmemektedir. Olaya tasarımlara açısından bakıldığında, 554 sayılı KHK hükümleri çerçevesinde tescil edilmiş bir tasarımın aynısını veya hemen hemen aynısını gerçekleştiren kişi, birinci tasarımdan tamamen habersiz olsa da tasarım hakkına tecavüz söz konusudur. Dolayısıyla yasaca tanınmış mutlak hakların ihlâlinde üçüncü kişinin iyiniyetli olması, hak sahibinin mutlak yetkilerinden haberdar olmaması veya fiili gerçekleştirirken izlediği yol gibi hususlar dikkate alınmayacaktır. Korunan, gerekli maddi ve şekil şartlarını gerçekleştiren maddesel olmayan mal üzerindeki fikrî veya sınaî haktır.

Haksız rekabet hukukuna ilişkin hükümlerin konuluş amacı ise piyasada rekabetin doğruluk ve dürüstlük kuralları çerçevesinde, haklı yöntemlerle gerçekleştirilmesidir. Bu kurallarla önlenmek istenen, rekabet hakkının kötüye kullanılmasıdır. Rakiplerin kullandıkları yöntemlerin haksızlığı, piyasa hareketlerini düzenleyen objektif davranış kurallarına aykırılık halinde söz konusu olacaktır²³. İşte bu davranış kuralları, haksız rekabet hükümlerinin uygulama alanına sınır çizen kurallar olup bunların belirlenmesinde hangi kriterlere dayanılacağı sorusu, haksız rekabet hukukunun özünü oluşturmaktadır. Hukuk sistemlerinde, hangi davranış kurallarına aykırılığın haksız rekabet oluşturacağı konusunda farklı kriterler benimsenmiş olmakla birlikte esas itibarıyla doğruluk, güven veya iyiniyet kurallarına aykırı davranışların haksız rekabet oluşturacağı kabul edilmektedir.

Haksız rekabet kuralları uygulanırken çeşitli menfaat grupları arasında dengenin kurulması gerekmektedir. Bu denge kurulurken, anayasal güvence altına alınmış ekonomik faaliyet özgürlüğünü koruyan temel hak ve özgürlüklerin zedelenmemesi gerekmektedir²⁴.

Yasal olarak düzenlenmiş tekелci haklarla haksız rekabet kurallarının uygulama alanları karşılaştırıldığında ilk fark, iki grup hükmün amaçları açısındandır. Patent, marka, tasarım gibi sahibine mutlak hak veren sınaî haklarla korunan, sınaî hakkın kendisidir. Buna karşılık haksız rekabete karşı kurallarda koruma konusu, belli davranış kurallarına aykırılık nedeniyle rekabet hakkının kötüye kullanılmasının engellenmesidir²⁵. Bu hükümlerin konuluş amacı, ticari hayatın gerektirdiği dürüstlüğü, bir başka deyişle ticari ahlâkı hâkim kılmak²⁶ olduğundan ticaret serbestisini ve rekabeti bu yönden sınırlandırmaktadırlar²⁷. Dolayısıyla

²³ *Baumbach/Hefermehl*, Wettbewerbsrecht, Verlag C.H. Beck, München 2001, Einl.UWG, Rdnr. 50.

²⁴ *Köhler/Piper*, UWG Kommentar, 3. Aufl., Verlag C.H. Beck, München 2002, Einf., Rdnr. 28.

²⁵ *Karayalçın*, Ticaret Hukuku, Ankara 1968, sh. 449; *Mimaroglu*, Ticaret Hukuku, C. I, Ankara 1978, sh. 379 vd.; *Doğanay*, Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. I, Ankara 1974, Md. 56, sh. 238 vd.; *İmregün*, Ticaret Hukuku, Eskişehir 1985, sh. 40; *İnan*, Rekabet Hukukunun Diğer Disiplinlerle İlişkisi, Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları, Ankara 1999, sh. 10; *Erdem*, Rekabet Hukuku ve Haksız Rekabet İlişkisi, Prof. Dr. Ömer Teoman'a Armağan, İstanbul 2002, sh. 383; *Arkan*, Haksız Rekabet ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Hükümleri Arasındaki İlişki, Prof. Dr. Turgut Kalpsüz'e Armağan, Ankara 2003, sh. 3.

²⁶ *Karayalçın*, Ticaret Hukuku, sh. 272.

²⁷ *İnan*, Perşembe Konferansları, sh. 10.

tekelci hakları korumaya yönelik kuralların aksine haksız rekabet hukukunun özünü oluşturan soru, rekabet hakkının nasıl kullanıldığıdır. Bu farkın pratik sonucu, mutlak haklara tecavüz eyleminin hangi araç veya metotlar kullanılarak gerçekleştirilmiş olduğunun herhangi bir önem taşımamasına karşın haksız rekabet kurallarında bu hususun, korumanın esaslı unsurunu oluşturmasıdır.

Özel yasa ile tanınmış tekelci haklara ilişkin düzenlemelerle haksız rekabet kuralları arasındaki ikinci fark, korunan menfaatler açısından dır. Tekelci hakların korunmasına ilişkin düzenlemelerde amaç, hakkın türüne göre patent, faydalı model, tasarım veya marka hakkı sahiplerinin haklarının korunması iken haksız rekabet kurallarında korunan menfaatler daha çeşitlidir. Şöyle ki; bu kuralların ilk çıkış dönemlerinde koruma konusu olarak rakiplerin kişisel menfaatleri gösterilmekte iken, zamanla bu sınırlı fonksiyon değişime uğramış, rakiplerin yanı sıra piyasada yer alan diğer kişilerle tüketicilerin ve dolayısıyla toplumun menfaatlerini de içine alacak şekilde genişlemiştir²⁸. Bundan dolayı haksız rekabet kurallarının günümüzde rakiplerin kişisel çıkarlarının korunmasından öte *sosyal* bir fonksiyonu bulunduğu kabul edilmektedir²⁹. Piyasa faaliyetlerinde doğrudan yer alan veya bunlardan farklı şekillerde etkilenen menfaat gruplarını gözettiğinden haksız rekabet kuralları, rekabete dayalı ekonomik düzenin korunmasını amaçlamaktadır³⁰. İki grup hüküm arasındaki bu farklılık, özellikle aktif dava ehliyetine ilişkin düzenlemelerde önem taşımaktadır. Tekelci haklara tecavüz halinde dava açma yetkisi sadece hak sahibine ve belli koşullarda lisans alana tanınmış olmasına rağmen, TTK'nun haksız rekabete ilişkin hükümlerinde iktisadi menfaatleri bakımından zarar gören veya görme tehlikesine maruz kalan kimseye, tecavüz edenle arasında rekabet ilişkisi bulunmasa dahi dava açma hakkı tanınmıştır. Bunun yanısıra zarar görme koşulunun gerçekleştirilmiş olması şartıyla üyelerinin dava açma hakkı olduğu hallerde çeşitli meslek birlikleri ile müşterilerin dahi haksız rekabet hükümlerine dayanarak dava açma hakkı bulunmaktadır.

Haksız rekabet hükümleri ile tekelci hakların korunmasına ilişkin kuralların uygulanma alanları bu şekilde belirlendikten sonra cevaplanması gereken soru, somut olayda bu iki grup hükmün uygulanabilirlik sırasıdır. Bu sorunun cevabı, özellikle tescilli sınaî hakların ayrıca haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunup korunamayacağıının tesbiti ve eğer bu mümkünse şartlarının belirlenmesi açısından önem taşımaktadır. Bu konuya ilişkin olarak sınaî hakları düzenleyen kanun hükmünde kararnameler ile TTK'nun haksız rekabete ilişkin hükümleri arasında özel hüküm – genel hüküm ilişkisi olduğu görüşünün³¹ yanısıra bu iki

²⁸ *Baumbach/Hefermehl*, Einl.UWG, Rdnr. 42 f., 55; *Ulmer/Reimer*, Das Recht des unlauteren Wettbewerbs in den Mitgliedsstaaten der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft, Bd. III, München/Köln 1968, Rdnr. 29; *Hubmann/Götting*, Gewerblicher Rechtsschutz, Verlag C. H. Beck, München 2002, sh. 359 vd.; *Karayalçın*, Ticaret Hukuku, sh. 448, 449.

²⁹ *Baumbach/Hefermehl*, Einl.UWG, Rdnr. 44.

³⁰ Y. 11. HD. E. 1999/1155, K. 1999/1574, *Teoman*, Yaşayan Ticaret Hukuku, C. I, Hukukî Mütalâalar, 1998-1999, sh. 49 vd.

³¹ *Cengiz*, Türk Hukukunda İktibas ve İltibas Suretiyle Marka Hakkına Tecavüz, İstanbul 1995, sh. 51, *Saraç*, Patentten Doğan Hakka Tecavüz ve Hakkın Korunması, Ankara 2003, sh. 218; *Suluk* ise haksız rekabet hükümleri ile fikri mülkiyet yasaları arasındaki ilişkiyi genel hüküm – özel hüküm olarak belirlemekte, bir sonraki paragrafta ise kümülatif uygulamadan söz etmektedir. Bu haliyle iki ifade birbiriyle çelişir niteliktedir,

grup hükmün uygulanma alanlarının ve korudukları menfaatlerin farklılığından hareketle, haksız rekabete ilişkin hükümlerin özel düzenlemelere göre ikinci derecede değil, gereğinde ve şartları varsa birinci derecede uygulanacağı yönünde de görüş bildirilmektedir ki, bu da iki koruma modelinin kümülasyonu anlamına gelmektedir³².

Haksız rekabet kurallarının genel nitelikte olduğu ve ancak özel hükümlerde boşluk bulunan hallerde *tamamlayıcı* olarak uygulanabileceği görüşüne göre özel kanun, konusunu eksiksiz olarak düzenlemiş ve genel kanuna göre daha kapsamlı ve üstün koruma sağlıyorsa, genel kanunu bertaraf eder. Ayrıca özel kanunla getirilen sınırlamalar genel kanuna dayanılarak korumadan yararlanamaz, ancak özel kanunda yer alan boşluklar genel hükümlere başvurularak doldurulur³³. Bu görüşe üstünlük verilmesi halinde, iki koruma modeli arasındaki amaç ve konu farkı göz ardı edilmekte ve haksız rekabet kurallarının haksız rekabeti gerçekleştirenle arasında herhangi bir rekabet ilişkisi bulunmamasına rağmen zarar gören üçüncü kişilerin menfaatlerini koruyucu fonksiyonu sifıra indirgenmiş olmaktadır. Zira yukarıda da belirtildiği gibi özel düzenlenmelerde aktif dava ehliyeti sadece tescilli hak veya başvuru sahibi ile belli koşullarda lisans alana tanınmıştır. Aktif dava ehliyetinin sınırlı sayıda kişiye tanınmış olduğu bu hak, haksız rekabete ilişkin hükümlerin tamamlayıcı şekilde uygulanması yoluyla genişletilemez. Bu da haksız rekabetten zarar gören kişilere TTK'nun 58. maddesinde tanınmış olan dava hakkının fiilen ortadan kaldırılması anlamına gelmektedir.

Haksız rekabet hükümlerinin özel KHK'lerdeki düzenlemelerle kümülasyonunun kabulü halinde hak sahibi, şartları gerçekleşmişse her iki hükme de dayanabilecektir. Bu görüşün kabulü halinde de uygulamada özellikle usul hukuku açısından bazı sorunlarla karşılaşılması mümkündür. Hak sahibinin hakkına tecavüz nedeniyle özel KHK'lere ve haksız rekabet hükümlerine dayanarak dava açarak tazminat talebinde bulunması halinde tazminat hesabı hangi düzenleme esas alınarak yapılacaktır? Böyle bir durumda, aynı konuda (tazminat hesabı) birbirinden farklı düzenleme içeren hükümlerden özel olanının uygulanması gerekir.

Yukarıda belirtilenlerden hareketle haksız rekabet hükümleriyle sınaî haklara ilişkin KHK'lerdeki düzenlemelerin birbiriyle ilişkisi belirlenirken soruna çok boyutlu bakma zorunluluğu ortaya çıkmaktadır. Her ne kadar çoğunlukla tek bir tecavüz eylemiyle iki hükmün de ihlâl edilmesi mümkünse de, özel hüküm - genel hüküm ilişkisinin kabulü, ancak sınaî hak sahibinin tecavüze uğrayan haklarını koruması açısından söz konusu olabilir. Bunun dışındaki durumlarda iki grup hükmün aynı düzeyde uygulanabilirliğinin kabulü gerekir. Birlikte uygulanabilirlik ilkesinin hak sahibi açısından uygulanması sırasında birbirinden farklı iki düzenlemeyle karşılaşılması halinde ise özel hüküm düzenlemesine üstünlük tanınması gerekir. Böyle bir sonuç, hak sahibinin lehine olacaktır; zira özel hükümlerdeki düzenlemeler, haksız rekabet hükümlerine göre çok daha ayrıntılı ve hak sahibinin korunması açısından daha güçlüdür.

Suluk, Tasarım Hukuku, sh. 670.

³² *Tekinalp*, Fikri Mülkiyet, sh. 33.

³³ *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 670.

B. Tasarımların Korunmasında Haksız Rekabete İlişkin Hükümlerin Önemi

1. Tescilli Tasarımlar Açısından

Bir tasarımın 554 sayılı KHK kapsamında korunabilmesi için Türk Patent Enstitüsü'ne başvuruda bulunup tescil talep edilmesi gerekmektedir (md. 25). Tescil şartı, tasarımın özel korumadan yararlanabilmesi için şekli şarttır. Tasarımın 554 sayılı KHK kapsamında korunabilmesi için ayrıca bazı maddi şartları gerçekleştirmesi gerekmektedir ki, bu şartlar, KHK'de yenilik (md. 6) ve ayırt edici nitelik (md. 7) olarak belirlenmiştir. Ancak başvuru talebinin TPE'nce kabul edilmesi için tasarımın, KHK'de yapılmış olan tasarım tanımına³⁴ uyması gerekli ve yeterli olup, ayrıca yeni ve ayırt edici nitelikte olup olmadığı inceleme konusu yapılmamaktadır. Dolayısıyla TPE'nün başvuruya ilişkin incelemesi sadece şekli niteliktedir.

554 sayılı KHK'nin 32. maddesine göre TPE, başvuru konusunun ve kapsamının 3. madde hükümlerine uymadığını tespit ederse tescil talebini geri çevirecek, eğer 26. ve 28. maddedeki şartların yerine getirilmemiş olduğu tesbit edilirse, başvuru sahibine bu eksikliklerin giderilmesi için yönetmelikte öngörülen şekilde³⁵ ek süre verilir (554 sayılı KHK md. 33). Eksikliklerin öngörülen sürede giderildiği tarih itibariyle tescil başvurusu kesinleşir (Md. 33/III). Bu şekilde kesinleşen tasarım başvurusu tasarım siciline kaydedilerek ilgili bültende yayınlanır (Md. 34). 554 sayılı KHK, tasarım başvurusunun yayınlanmasından sonra bir itiraz mekanizması öngörmektedir. Buna göre başvurunun yayınlandığı tarihten itibaren 6 aylık hak düşürücü bir süre içinde gerçek veya tüzel kişiler ile ilgili meslek kuruluşları gerekçelerini açıkça belirtmek ve yönetmelikteki şartları yerine getirmek şartıyla tasarım başvurusuna TPE nezdinde itiraz edebilirler (Md. 37). Bu kişilerin itirazda bulunabilmeleri için karardan zarar görme şartı aranmamaktadır. İtiraz üzerine TPE, 43. maddenin (a) ve (b) bentlerine ilişkin olarak tasarımın *esasına ilişkin* inceleme yapar. Adı geçen bentler kapsamında yapılacak inceleme, tasarımın 5 - 10. maddelerde öngörülen koruma şartlarına sahip olmadığı ve tasarım hakkı sahipliğinin, başvuru sahibinden başka birine ait olup olmadığı hususlarına ilişkindir. 6 aylık itiraz süresinin sonunda tasarım başvurusu kesinleşir³⁶.

Tasarım belgesini elde eden tasarım sahibi, tasarımı üzerinde herkese karşı ileri sürebileceği mutlak bir hak elde etmekle beraber, tasarımın koruma süresi boyunca veya hakkın sona ermesini izleyen 5 yıl boyunca 43. maddede sayılan hallerin varlığına dayanılarak tasarımın hükümsüzlüğü istenebilecektir. Hükümsüzlük davası, patent ve marka ve tasarım hukukunda ortak bir prosedür olmakla birlikte, tasarımların tescili aşamasında

³⁴ 554 sayılı KHK'nin 3. maddesinde tasarım, ürün kavramına bağlı olarak tanımlanmıştır. Buna göre tasarım; bir ürünün tümü veya bir parçası veya üzerindeki süslemenin, çizgi, şekil, biçim, renk, doku, malzeme veya esneklik gibi insan duyuları ile algılanan çeşitli unsur veya özelliklerinin oluşturduğu bütünü olarak tanımlanmaktadır. "Ürün" ise bilgisayar programları ve yarı iletkenlerin topoğrafyaları hariç olmak üzere, endüstriyel yolla veya elle üretilen herhangi bir nesnenin yanısıra bileşik bir sistem veya bunu oluşturan parçaları, setler, takımlar, ambalajlar gibi nesnelere, birden çok nesnenin veya sunuşun birarada algılanabilen bileşimlerini, grafik semboller ve tipografik karakterlerini ifade etmektedir.

³⁵ 554 sayılı KHK'nin Uygulama Şeklini Gösterir Yönetmeliğin 12. maddesi, eksikliğin türüne göre bir ve üç aylık ek süreler öngörmektedir.

³⁶ Y. 11. HD. T. 1.7.1998, E. 1998/7432, K. 1998/9012.

sadece şekli inceleme yapılması, tasarım sahibinin karşılaşılabileceği hükümsüzlük taleplerinin sayısının daha yüksek olmasına yol açabilecektir. Uygulamada hemen her somut olayda tasarım hakkına tecavüz edildiği gerekçesiyle dava açan tasarım sahibinin, karşılık davaya konu olan bir hükümsüzlük talebiyle karşılaştığı görülmektedir.

Yukarıda ana hatlarıyla incelenen sistem kapsamında Türk hukukunda tasarım belgesinin, sahibine görünüşte bir hak sahipliği verdiği sonucuna varmak yanlış olmayacaktır³⁷. Tasarım belgesini elde etmiş kişi, kendisine verilen belge geçerli olduğu sürece bu belgeden doğan haklarını kullanabilecek³⁸, ancak belgenin geçersizliğine karar verilmesiyle birlikte tasarımdan doğan mutlak haklarını kaybedecektir. Çoğu kez, 554 sayılı KHK’de öngörülen maddi şartları taşımayan tasarımlar, esasa ilişkin inceleme yapılmadığından sahiplerine şeklen bir hak tanımalarına rağmen, her an hükümsüzlük tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Tescilli tasarımlar açısından haksız rekabete ilişkin hükümlerin önemi, tasarım hakkına tecavüz davalarında kendisini göstermektedir. Tescilli tasarımının bir başkası tarafından kullanıldığı gerekçesiyle dava açan tasarım sahibi, kendisine karşılık dava şeklinde yöneltilen hükümsüzlük talebinin değerlendirilmesi sonucu tasarımının yeni veya ayırt edici nitelikte olmadığına karar verilmesi halinde, davasını sadece 554 sayılı KHK’nin hükümlerine dayandırmışsa, tecavüz eylemini kanıtlayamadığı gibi tasarım belgesi de iptal edilecektir. Böyle bir durumda davanın haksız rekabet hükümleriyle desteklenmesi ve gerekli şartların bulunması halinde tasarımcının haklarının bu hükümler çerçevesinde korunması mümkün olabilecektir.

2. Tescilsiz Tasarımlar Açısından

Özellikle tekstil gibi sürekli değişim gösteren ve çok sayıda tasarımın üretildiği sektörlerde tescil işlemlerinin pahalıya mal olması ve uzun sürmesi gibi nedenlerle tasarım sahiplerinin tasarımlarını tescil ettirmekten kaçınmaları yeni ve orijinal nitelikli birçok tasarımın korunamaması sonucunu doğurmaktadır. Bu gibi durumların önlenmesi amacıyla bazı hukuk sistemlerinde belli koşullar altında tescilsiz tasarımlar koruma altına alınmıştır. Avrupa Birliği düzeyinde bu tür bir koruma modeli Topluluk Tüzüğü’nde öngörülmüştür³⁹.

Türk hukukunda ise bu tür bir tescilsiz tasarım hakkı özel olarak düzenlenmemiştir. 554 sayılı KHK’nin 1. maddesinin ikinci fıkrası, bu KHK kapsamında tescilli tasarımların korunacağını, tescilsiz tasarımların ise genel hükümlere tâbi olacaklarını açıkça düzenleme altına almaktadır⁴⁰. Genel hüküm olarak somut olayın niteliğine göre TTK’nun haksız

³⁷ Aynı yönde *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 417.

³⁸ Y. 11. HD. T. 22.03.2001, E. 2000/10978, K. 2001/2276, Ank.BD 2001/3, sh. 261.

³⁹ Tescilsiz Topluluk Tasarımı hakkında *Bartenbach/Fock*, Dasa neue nicht eingetragene Geschmacksmuster – Ende des ergänzenden wettbewerblichen Leistungsschutzes im Geschmacksmusterrecht oder dessen Verstärkung, WRP 2002, sh. 1119 vd.

⁴⁰ Yargıtay da kararlarında tescilsiz tasarımların genel hükümlere göre korunacağını vurgulamaktadır; örn. Y. 11. HD. T. 19.2.1997, E. 1998/2402, K. 1998/2984 (yayımlanmamıştır); Y. 11. HD. T. 06.05.1999, E. 2000/5, K. 2000/911; Y. 11. HD. T. 17.6.1999, E. 3314, K. 5431, *Camcı*, Haksız Rekabet Davaları, C. I, 2002, sh. 228.

rekabete ilişkin hükümleri de şartlarının bulunması halinde uygulama alanı bulabilecektir. Özel olarak düzenlenmiş bir tescilsiz tasarım hakkının bulunmaması, her ne nedenle olursa olsun tescil ettirilmemiş tasarımların korunması açısından haksız rekabete ilişkin hükümlerin önemini arttırmaktadır. Haksız rekabet hükümlerinin uygulanmasına ilişkin maddi şartlarla bu hükümlerin uygulanmasına süre açısından getirilecek sınırlandırmaların belirlenmesi tasarımların korunmasına yönelik uygulamalar açısından önem taşıyan hususlardır.

C. Haksız Rekabete İlişkin Hükümlerin Uygulanmasında Genel Kural:

Rekabet Serbestisine Dayanan Serbest Yararlanma ve Benzetme İlkesi

Serbest piyasa ekonomisinin zorunlu unsuru olan rekabet özgürlüğünün doğal sonucu, piyasada aynı amaca hizmet eden ve birbirine benzeyen birden çok ürünün bulunmasıdır. Bu tür bir sistemde bir tarafta emeğin korunması ve diğer tarafta başkasının ürününü taklit serbestisi iki zıt kutup halinde karşımıza çıkmaktadır⁴¹. Sistemde dengenin kurulabilmesi için işletmesel emeğin ve buna bağlı olarak ortaya çıkan iş ürünlerinin bir başkasının taklit eyleminden ne ölçüde ve hangi kriterler dahilinde korunacağı konusu, haksız rekabet hukukunun hemen bütün hukuk sistemlerinde en temel ve aynı zamanda en karmaşık sorusunu oluşturmaktadır⁴².

Genel kabul gören görüşe göre serbest piyasa ekonomisinin özünü rekabet serbestisi oluşturduğu için esas olan, özel olarak koruma altına alınmış bir ürün söz konusu olmadığı sürece önceki ürünlerden yararlanma ve bunlara benzetme özgürlüğüdür⁴³. Bu özgürlüğün tanınması, serbest rekabet düzeninin gelişmesine katkıda bulunacak ve piyasada tekelleşmeyi önleyecektir⁴⁴. Bu ilke gereği ürünün patent, marka veya tasarım gibi özel olarak düzenlenmiş ve sahibine tekeli hak sağlayan hükümlerden yararlanma olanağı varsa bu hükümler gereği korunmalı - ki bu haklara tecavüz aynı zamanda ve her ve şartta haksız rekabet sayılacaktır⁴⁵, bu alan dışındaki ürünlere ise sadece haksız rekabet hukukunun gerektirdiği şartların varlığı oranında koruma sağlanmalıdır. Ancak bu şekilde haksız rekabet hukuku kurallarının özel hak kategorilerinin yerini almayacak ve eşdeğer bir kategori yaratmayacak şekilde uygulanması gereklidir, aksi takdirde özel hak kategorilerinin korunmasında öngörülen süresel sınırlamalar

⁴¹ *Müller-Laube*, Wettbewerbsrechtlicher Schutz gegen Nachahmung und Nachbildung gewerblicher Erzeugnisse, ZHR 1992, sh. 481.

⁴² *Kur*, GRUR Int. 1998, sh. 353.

⁴³ *Baumbach/Hefermehl*, § 1 UWG, Rdnr. 439 vd.; *Köhler/Piper*, § 1 UWG, Rdnr. 586 vd.; *Eichmann/Falkenstein*, Allg., Rdnr. 31 vd.; *Tekinalp*, Fikrî Mülkiyet Hukuku, sh. 29; *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 649. Yargıtay da 1999 yılında verdiği bir kararında bu ilkeyi benimsediğini *Tekinalp*'in görüşünden alıntı yaparak vurgulamaktadır: "... Serbest yararlanma ve benzetmenin, taklit ve halkı aldatıcı düzeydeki benzerlik boyutuna ulaşması ve bir işletmenin yıllar süren yatırımını ve özenli çalışması sonucunda oluşturduğu imajı simgeleştiren bir ürünün takliti halinde haksız rekabet vardır. Dürüstlük kurallarına aykırı olmamak koşuluyla herkes başkasının emeğinin sonuçlarından yararlanarak daha iyisini gerçekleştirmek ve rekabete katılmak hakkına sahiptir. Ancak dürüstlük kuralının ihlal edildiği noktada koruma başlar...", Y. 11. HD. T. 28.12.1999, E. 1999/7894, K. 1999/9570 (yayımlanmamıştır).

⁴⁴ *Müller-Laube*, ZHR 1992, sh. 481.

⁴⁵ *Fransozi*, The Legal Protection of Industrial Design: Unfair Competition as a Basis of Protection, EIPR 1990, sh. 156.

anlamını yitirecektir⁴⁶. Ayrıca özel hak kategorilerine sağlanan korumanın amacı belli niteliklere sahip ürünlerin korunması iken, haksız rekabet hukuku, rekabet hakkının dürüst araçlarla kullanılmasını öngörmektedir. Dolayısıyla haksız rekabet kurallarının uygulanmasında önemli olan, başkasının ürününe benzetme eyleminin kendisi değil, bu eylemin nasıl gerçekleştirildiğidir⁴⁷.

Özel düzenlemeyle korunmayan veya bu tür bir korumayı herhangi bir nedenle tercih etmemiş bir ürünün sahibi, bu ürünü piyasaya sürdüğü anda ürünün rakiplerince taklit edilmesi suretiyle pazarlama olanaklarının azalması tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Böyle bir durumla karşı karşıya kaldığında kendi geliştirdiği bir ürün nedeniyle elde edeceği pazar avantajının, bir başkasının taklit malları piyasaya sürmesi suretiyle engellenmesinin haksız rekabet hukukunun özünü oluşturan dürüstlük kuralına aykırılık oluşturduğunu ileri sürebilecektir. Buna karşılık üründen yararlanan rakip, serbest rekabet ilkesi gereği herkesin özel koruma altında bulunmayan ürünlerden yararlanmakta ve bunlara benzetmekte serbest olduğunu ve bu suretle herkesin pazarda kendi şanslarını yaratmasında hukuka aykırı bir durum olmadığı savunmasıyla karşılaşabilecektir. Her iki tarafın gerekçesi de aslında hukuken geçerli prensiplere dayanmaktadır⁴⁸. İşte tasarımların haksız rekabet hukuku çerçevesinde korunmasının özünde, somut olaydaki menfaatler dengesinin, karşı karşıya gelen bu iki prensipten hangisine üstünlük tanınmasını gerektireceği sorusu yatmaktadır.

Bu genel kural-istisna ilişkisi kapsamında yabancı hukuk sistemlerinde esas olanın benzetme özgürlüğü olduğu, bu özgürlüğün sınırlarının ise istisnalara dayanarak çizilebileceği kabul edilmektedir. Örneğin Alman Federal Mahkemesi yıllardan beri süregelen uygulamasında benzetme ve serbest yararlanma ilkesinin hangi hallerde sınırlandırılacağına ilişkin olay grupları belirlemiştir. Özel olarak koruma altında olmayan bir ürünü yaratan kişinin emeğinin korunması için ön koşul, ürünün kendine özgü, ayırt edici nitelikleri taşıyor olmasıdır (*wettbewerbliche Eigenart*). Ancak bu koşulun varlığı tek başına koruma için yeterli olmayıp, benzetme eylemini haksız hale getirecek başka etkenlerin varlığı da aranmaktadır. Bu etkenlerden en çok uygulama alanı bulanları, benzetme eyleminin ürünün kaynağında yanılmaya, bir başkasının ününden yararlanmaya ve bir başkasının piyasada engellenmesine neden olması halleridir⁴⁹. Bu yargı uygulaması öğretide⁵⁰ çeşitli yönlerden eleştirilmekte ve özel korumadan yararlanmamakla beraber özgün nitelikleri gereği korumaya değer görülen ürünlerin, başlı başına bu niteliklerinden dolayı korunmaları gerektiği görüşü ileri sürülmektedir. Bu görüşün dayanak noktası, patent, tasarım gibi özel koruma koşullarını

⁴⁶ *Köhler/Piper*, § 1 UWG, Rdnr. 591.

⁴⁷ *Müller-Laube*, ZHR 1992, sh. 485.

⁴⁸ *Müller-Laube*, ZHR 1992, sh. 482.

⁴⁹ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. *Hennig-Bodewig/Ruijsenaars*, Alternative Protection for Product Designs – A Comparative View of German, Benelux and US Law, sh. 650 vd.

⁵⁰ *Sambuc*, Die Eigenart der “wettbewerblichen Eigenart” – Bemerkungen zum Nachahmungsschutz von Arbeitsergebnissen durch § 1 UWG, GRUR 1986, sh. 131 vd.; *Fezer*, Leistungsschutz im Wettbewerb, WRP 1993, sh. 63 vd.; *Müller-Laube*, ZHR 1992, sh. 483 vd; *Kur*, Der wettbewerbliche Leistungsschutz, GRUR 1990, sh. 1 vd.; aynı yazar, Ansätze zur Harmonisierung des Lauterkeitsrechts im Bereich des wettbewerblichen Leistungsschutzes, GRUR Int. 1998, sh. 775.

taşınamakla beraber bu sınırın hemen altındaki “gri bölge” olarak tanımlanabilecek alanda yer alan ürünlerin korunmamasının adil olmayacağı şeklindedir⁵¹. Görüşü destekleyen bir diğer önemli gerekçe, ürünün görünüm özelliklerinin taklitle karşı korunmasının rekabet ortamını güçlendireceğidir. Zira taklitin yasaklandığı bir piyasada rakipler, kendi yaratıcılıklarını geliştirip kendi tasarımlarını üretmek zorunda kalacakları için piyasada çeşitlilik sağlanarak kalite yükselecektir⁵².

D. Türk Ticaret Kanunu’na Göre Haksız Rekabet

1. Sistemantik

Türk hukukunda haksız rekabete ilişkin hükümler BK md. 48 ve TTK md. 56 vd.’da düzenlenmiş olmakla birlikte bu çalışma çerçevesinde ele alınacak konu, tasarımların korunması açısından Türk Ticaret Kanunu hükümlerinin uygulanma alanının ve şartlarının belirlenmesidir.

Türk Ticaret Kanunu’nun haksız rekabete ilişkin hükümleri 56 - 65. maddeler arasında düzenlenmiş olup, sistemantik olarak haksız rekabetin tanımına ilişkin bir genel hüküm (md. 56), iyiniyet kurallarına aykırılık oluşturan hallere örnekler (md. 57) ve haksız rekabette bulunmaya bağlanan hukukî ve cezaî yaptırımlardan oluşmaktadır.

2. Haksız Rekabete İlişkin Hükümlerin Uygulanma Şartları

TTK’nun 56. maddesi haksız rekabeti “*aldatıcı hareket ve iyiniyet kurallarına aykırı diğer şekillerle iktisadî rekabetin her türlü suiistimali (kötüye kullanımı)*” olarak tanımlamaktadır. Haksız rekabete ilişkin *genel hüküm* olarak nitelendirilen bu hükmün ardından 57. madde, iyiniyet kurallarına aykırılık oluşturan halleri *sınırlayıcı olmaksızın* on bent halinde saymaktadır.

Bir eylemin Türk Ticaret Kanunu kapsamında haksız rekabet sayılabilmesi için gerekli şartları 56. maddede yapılan tanımdan çıkartmak mümkündür. Buna göre haksız rekabet eyleminin varlığı için üç unsurun kümülatif olarak bulunması gerekmektedir: İktisadî rekabet, iyiniyet kurallarına aykırılık ve kötüye kullanım.

Haksız rekabetin varlığı için ilk şart, iktisadî hayatta gerçekleşen bir rekabet ortamının varlığıdır. Hukukumuzda rekabet serbestisi kaynağı Anayasa’nın çalışma ve sözleşme hürriyetini düzenleyen 48. maddesinde bulunmaktadır. Buna göre herkes, dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetine sahip olup, özel teşebbüs kurmak da serbesttir. İktisadî rekabetin tanımlayan bir hüküm bulunmamakla birlikte, öğretide⁵³ bu tür bir rekabet ortamının varlığı gelir elde etmenin amaçlanması halinde kabul edilmektedir. TTK’nun haksız rekabete ilişkin hükümlerinin uygulanması iktisadî sahada bir faaliyeti gerektirdiğinden, sadece kişisel hayatı ilgilendiren, şahsi ihtiyaçları karşılamaya yönelik faaliyetlerle, etkileri

⁵¹ Kur, GRUR Int. 1998, sh. 775.

⁵² Müller-Laube, ZHR 1992, sh. 499.

⁵³ Arslanlı, Ticaret Hukuku, sh. 15 vd.; Doğanay, Batider 1970, sh. 533; Şenocak, AÜHFD 2001, sh. 201; Eroğlu, Haksız Rekabete İlişkin İhtiyati Tedbirler, İz.BD 2000, 41. İsviçre hukukunda da aynı görüş hâkimdir; bkz. Troller, Immaterialgüterrecht, Bd. II, Basel/Frankfurt am Main 1985, sh. 911; Pedrazzini/Pedrazzini, Unlauterer Wettbewerb, Bern 2002, § 1, Rdnr. 1.8.

işletme dışına yansımayan, işletme içinde kalan olaylar da haksız rekabet olarak değerlendirilemeyecektir⁵⁴.

Haksız rekabetin varlığı, iktisadî hayatta mevcut bir rekabet ortamının varlığına bağlı olmakla birlikte, TTK'nun 56. maddesinin uygulanabilirliği için bir rekabet ilişkisinin varlığı aranmamaktadır. Türk Ticaret Kanunu'nda rekabet ilişkisi şartına ilişkin herhangi bir dayanak bulunmaması⁵⁵ ve haksız rekabet nedeniyle aktif dava ehliyetine sahip kişiler arasında müşterilerin ve meslek gruplarının da sayılmış olması bu tesbiti desteklemektedir⁵⁶.

Haksız rekabetin varlığına ilişkin ikinci şart objektif iyiniyet (dürüstlük) kurallarına aykırı bir davranıştır ki, bu kriter, haksız rekabet hukukunun özünü oluşturmaktadır. 56. maddede açıkça “aldatıcı hareket veya iyiniyet kurallarına aykırı diğer şekillerde” ifadesi kullanıldığından, aldatıcı hareketi iyiniyet kurallarına aykırı davranışların bir görünüm biçimi olarak nitelendirmek gerekmektedir. Aldatıcı hareketlerin genel hükümde ayrıca ifade edilmiş olmasının nedeni, iyiniyet kurallarına aykırı davranışların en çok rastlanan türü olmasından ibarettir⁵⁷.

Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabete ilişkin hükümlerinin uygulanması açısından varlığı gereken iyiniyet kurallarına aykırılık kriterinin kaynağını Türk Medeni Kanunu'nun 2. maddesinde düzenlenmiş olan dürüstlük kuralından aldığı konusunda Türk öğretisinde görüş birliği bulunmaktadır⁵⁸. Adı geçen maddenin birinci fıkrasına göre herkes, haklarını kullanırken ve borçlarını yerine getirirken dürüstlük kurallarına uymak zorundadır. Bu genel kuralın haksız rekabet hukukundaki uygulanma hallerinin belirlenmesi için emeğe dayalı rekabet, piyasada doğruluğun ve açıklığın sağlanması ve toplumun menfaatlerinin korunması gibi kriterlere dayanılmaktadır⁵⁹. Bu kriterlere dayanılarak da olsa dürüstlük kuralının sınırları genel olarak belirlenemeyeceğinden, hâkimin somut olayda meslek ve ticaret alışkanlıklarını ve teamüllerini göz önünde bulundurması gerekir. Bu amaçla sanayi ve ticaret odalarından,

⁵⁴ Pedrazzini/Pedrazzini, § 1, Rdnr. 2.1.

⁵⁵ Karayalçın, Ticaret Hukuku, sh. 453; Göle, Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicinin Korunması, Ankara 1983, sh. 168; Şenocak, AÜHFĐ 2001, sh. 209 vd.

⁵⁶ Karayalçın, Ticaret Hukuku, sh. 222; Mimaroglu, Ticaret Hukuku, sh. 387; Göle, sh. 168; Poroy/Yasaman, Ticari İşletme Hukuku, İstanbul 1998, sh. 222; Şenocak, AÜHFĐ 2001, sh. 209 vd.

⁵⁷ Türk hukukundaki hakim görüş de bu yöndedir; Örs, sh. 30; Arslanlı, Ticaret Hukuku, sh. 226; Karayalçın, Ticaret Hukuku, 454; Mimaroglu, Ticaret Hukuku, sh. 386; Doğanay, TTK Şerhi, sh. 314 vd.; Kalpsüz, sh. 26; Göle, sh. 164; Arkan, Ticari İşletme Hukuku, sh. 293. Karşı görüş için bkz. Çevik, Türk Ticaret Kanunu, 2. Bası, Ankara 1993, sh. 211; Baştuğ/Erdem, Ticaret Hukuku, Ankara 1993, sh. 178; Eroğlu, İz.BD 2000, sh. 40.

⁵⁸ Örs, Türk Hususi Hukukunda Haksız Rekabet, Ankara 1958, sh. 27; Arslanlı, Kara Ticaret Hukuku, Umumi Hükümler, 3. Bası, İstanbul 1960; Karayalçın, sh. 449, 454; Mimaroglu, sh. 386; Doğanay, TTK Şerhi, Md. 56, sh. 238 vd.; aynı yazar, Türk Ticaret Kanunu'nun Haksız Rekabete Dair Hükümleri Yargıtay'ca Nasıl Uygulanıyor?, Batider 1970, sh. 534; Dalamanlı, Haksız Rekabet, AD 1961, sh. 665; Kalpsüz, Karşılaştırmalı Reklam ve Yargıtay Kararları, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 1994, sh. 26, 27; Arkan, Ticari İşletme Hukuku, sh. 297; Teoman, Yaşayan Ticaret Hukuku, Hukuki Mütalaalar, 1998-1999, sh. 39 vd.; Şenocak, İşletme Personelinin Ayarılması Meselesinin Haksız Rekabet Hükümleri Çerçevesinde Değerlendirilmesi, AÜHFĐ 2001, sh. 205; Erdem, Prof. Dr. Ömer Teoman'a Armağan, sh. 383.

⁵⁹ Kaynak hukuk olan İsviçre öğretisi için bkz. David, Schweizerisches Wettbewerbsrecht, 3. Aufl., Bern 1997, Rdnr. 59.

meslek birliklerinden ve üniversitelerden bilgi alınması düşünülebilir⁶⁰. Kaynak İsviçre hukukunda objektif iyiniyet (dürüstlük) kurallarına aykırılık kriterinin bağlayıcı bir tanımı olmaması ve somut olaya göre sınırlarının belirlenmesinde hâkime takdir hakkı tanınması sayesinde uygulamada esneklik sağlandığı vurgulanmaktadır⁶¹.

Haksız rekabetin varlığına ilişkin son şart olan iktisadî rekabetin kötüye kullanılmasının dürüstlük kurallarına aykırı hareket edilmiş olan hemen her durumda söz konusu olacağı kabul edilmektedir. Somut olayda bu tür bir kötüye kullanmanın olup olmadığı hususu mahkemeler tarafından belirlenecektir⁶².

3. Haksız Rekabete İlişkin Genel Hüküm ile İyiniyet Kurallarına Aykırılık Oluşturan Özel Haller Kataloğu Arasındaki İlişki

Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabete ilişkin hükümlerinin uygulanmasında önemli bir husus, genel hüküm niteliğindeki 56. madde ile iyiniyet kurallarına aykırılık hallerinin örneklendiği 57. madde arasındaki ilişkinin niteliğinin belirlenmesidir. Zira somut olayda bir haksız rekabet eyleminin bulunup bulunmadığı araştırılırken, anılan iki madde arasındaki ilişkinin nasıl yorumlandığına bağlı olarak farklı sonuçlara ulaşılabilmesi olasıdır.

Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabet hukukuna ilişkin *temel hükmü* niteliğindeki 56. maddesi, 57. maddedeki dürüstlük kurallarına aykırı oldukları kabul edilen somut hallerin düzenlendiği katalogla tamamlanmaktadır. 57. maddedeki “İyiniyet kurallarına aykırı hareketler *özellikle* şunlardır” ifadesinden açıkça anlaşılmaktadır ki, somut olayda bu hallerin dışındaki durumlar da iyiniyet kurallarına aykırılık olarak nitelendirilebilir. 57. maddedeki düzenlemenin amacı, genel hükmün uygulamada en çok karşılaşılan görünümünü somutlaştırarak hukuk güvenliği sağlanmasıdır⁶³. Böylelikle, sınırları somutlaştırılmayan dürüstlük kuralına aykırılık kriterinin uygulanmasında hâkime kolaylık sağlanmaktadır.

TTK'nun 57. maddesi kapsamında düzenlenmemiş bir hareketin, 56. maddedeki genel hükmün şartlarının yerine getirilmiş olması koşuluyla haksız rekabet sayılabileceği konusunda herhangi bir tartışma bulunmamaktadır⁶⁴.

Uygulamada daha çok önem arz eden konu ise, genel hükümle dürüstlük kurallarına aykırılığın somutlaştırıldığı katalog arasındaki ilişkinin belirlenmesidir. Diğer bir ifade ile, TTK md. 57'de düzenlenmiş bir hareketin varlığı, otomatikman haksız rekabetin varlığı anlamına mı gelecektir, yoksa somut olay ayrıca 56. madde kapsamında da değerlendirilecek midir? Bu konuda dikkat edilmesi gereken birinci husus, 57. maddenin haksız rekabet hallerini *değil*, iyiniyet kurallarına aykırı halleri düzenlemiş olmasıdır. İyiniyet kurallarına

⁶⁰ Karayalçın, Ticaret Hukuku, sh. 454.

⁶¹ Pedrazzini/Pedrazzini, § 1, Rdnr. 1.36.

⁶² Pınar, Das Recht der Werbung in der Türkei im Vergleich zum deutschen und europäischen Recht, Frankfurt am Main 2003, sh.45.

⁶³ Baudenbacher, Die Revision des schweizerischen UWG, GRUR Int. 1981, sh. 163.

⁶⁴ Karş. Örs, sh. 33 vd.; Arslanlı, Ticaret Hukuku, sh. 228; Karayalçın, Ticaret Hukuku, sh. 456 vd.; Mimaroglu, sh. 392; Doğanay, Batider 1970, sh. 535 vd.; Dalamanlı, AD 1961, sh. 668; Eriş, Türk Ticaret Kanunu – Ticari İşletme ve Şirketler, C. I, 2. Bası, Ankara 1992, sh. 410; Göle, sh. 164; Poroy/Yasaman, sh. 224; Baştuğ/Erdem, sh. 178; Eroğlu, İz.BD 2000, sh. 42.

aykırılık ise haksız rekabetin varlığı için gerekli unsurlardan sadece bir tanesidir. Dolayısıyla somut olayda mevcut hareket tarzı açıkça 57. madde kapsamında düzenlenmiş olsa da, 56. maddenin şartlarının varlığı kontrol edilmelidir. Bundan hareketle genel hükümle özel hareketler kataloğundaki düzenlemenin birbirlerini tamamladıkları ve karşılıklı etkileşim halinde oldukları söylenebilir⁶⁵. Bu belirlemenin sonucu ise, somut olayda gerçekleştirilen hareket tarzının 57. maddede açıkça yer almış olduğu durumlarda bile bağımsız olarak değil, genel hükmün ışığında ele alınması gerektiğidir. Konuyla ilgili Yargıtay uygulamasına bakıldığında, Yüksek Mahkeme'nin TTK'nun haksız rekabete ilişkin hükümlerinin uygulanmasında belli bir sistem izlemediği, her somut olayda farklı bir metod kullandığı göze çarpmaktadır. Bu bağlamda sıklıkla başvuru alanı, somut olaydaki hareket tarzının TTK md. 57 kapsamına girip girmediğinin araştırılması⁶⁶, eğer giriyorsa TTK md. 56 kapsamında bir inceleme yapılmaması, aksi durumda ise 56. maddeye başvurulması şeklindedir⁶⁷. Böyle bir yöntem, haksız rekabete ilişkin temel hüküm olan TTK md. 56'nın bu fonksiyonunun göz ardı edilerek sadece boşluk doldurucu hüküm niteliğine büründürülmesi anlamına gelmektedir.

4. Haksız Rekabete İlişkin Hükümlerin Tasarımlar Açısından Uygulanma Alanı

Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabete ilişkin hükümlerinin uygulanma alanı tasarımların korunması açısından değerlendirildiğinde de yukarıda belirtilen ilkelerin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Buna göre TTK md. 56'nın genel hükmü, haksız rekabete ilişkin temel hüküm olması nedeniyle her somut olayda dikkate alınacaktır.

Tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunmasında hâkime kolaylık sağlayacak düzenleme, TTK'nun 57. maddesinin 5. bendi hükmüdür. Buna göre; “*Başkasının emtiası, iş mahsülleri, faaliyeti veya ticaret işletmesiyle itibaslar meydana getirmeye çalışmak veya buna müsait bulunan tedbirlere başvurmak, hususiyle başkasının haklı olarak kullandığı ad, unvan, marka, işaret gibi tanıtma vasıtaları kullanmak veyahut itibasa meydan veren malları, durumu bilerek veya bilmeyerek, satışa arz etmek veya şahsi ihtiyaçtan başka her ne sebeple olursa olsun elinde bulundurmamak*” iyiniyet kurallarına aykırı bir hareket tarzı olarak düzenlenmiştir.

TTK md. 57 b. 5, oldukça sık uygulama alanı bulan bir hüküm olmakla birlikte, tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunma olasılığının sadece bu hükmün ifadesiyle sınırlı olarak görmek, 56. maddenin genel hükmü göz ardı etmek anlamına gelecektir. Dolayısıyla somut olayda TTK md. 57 b. 5'in kapsamına girmeyen bir hareket

⁶⁵ İsviçre hukukunda *Germann*, Zum Verhältnis zwischen der Generalklausel des Wettbewerbsgesetzes und seinen Spezialtatbeständen, Festschrift für Walther Hug zum 70. Geburtstag, Bern 1968, sh. 210; *Müller*, Einleitung und Generalklausel (Art. 1-2 UWG), in Schweizerisches Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht, Bd. V: Lauterkeitsrecht, sh. 56; Türk hukukunda aynı yönde *Arslanlı*, sh. 228; *Pınar*, sh. 27. *Şenocak* ise TTK md. 57'de açıkça düzenlenmiş bir hareket tarzının her zaman haksız rekabet oluşturacağı, ayrıca TTK md. 56 açısından bir inceleme yapılmasına ise gerek olmadığı görüşündedir, *Şenocak*, AÜHFD 2001, sh. 206, 232, 246.

⁶⁶ Örn. Y. 11. HD. 27.9.1983, E. 3581, K. 3868, *Dönmez*, Markalar ve Haksız Rekabet Davaları, İstanbul 1993, sh. 262 vd.; Y. 11. HD. 27.2.1985, E. 1983/11-307, K. 130, *Eriş*, sh. 411; Y. 11. HD. 1.7.1996, E. 1996/2535, K. 4824, *Camcı*, Marka, Patent, Tasarım ve Haksız Rekabet Davaları, İstanbul 1998, sh. 200.

⁶⁷ Örn. Y. 11. HD. 22.6.1993, E. 1992/5006, K. 1993/4559, *Camcı*, Haksız Rekabet Davaları 1998, sh. 191.

tarzı da, dürüstlük kurallarına aykırılık oluşturması ve iktisadî rekabetin kötüye kullanılması unsurlarının bulunması şartıyla haksız rekabet sayılabilecektir.

a)Yargıtay Uygulaması

aa) 1995 Yılından Önceki Uygulama

Endüstriyel Tasarımların Korunmasına İlişkin 554 sayılı KHK'nin 1995 yılında yürürlüğe girmesine kadarki dönemde hukukumuzda tasarımlar genel hükümlere, özellikle de Türk Ticaret Kanunu'nun haksız rekabete ilişkin hükümlerine göre korunmaktaydı.

Yargıtay, bu dönemde verdiği kararlarında Türkiye'de tescil edilemeyen, dolayısıyla da özel koruma altında bulunmayan tasarımların, bir başkası tarafından taklit edilmesi halinde TTK'nun 56 vd. maddelerindeki haksız rekabet hükümlerini uygulamaktaydı. Bu hükümler çerçevesinde bir haksız rekabet eylemi bulunup bulunmadığının belirlenmesinde Yüksek Mahkeme'nin özellikle üzerinde durduğu hususlar, taklit edildiği iddia edilen ürünlerin aynı şekilde üretilmelerinin *teknik zorunluluktan kaynaklanıp kaynaklanmadığı* ve iki tasarım arasındaki benzerliğin ürünler arası *iltibasa* yol açıp açmadığıdır⁶⁸.

Teknik zorunluluktan kaynaklandığı sabit olan benzetmeler ile ayniyet veya büyük ölçüde benzerlik içeren birden fazla ürünün buna rağmen iltibasa yol açmadığı hallerde, haksız rekabetin bulunmadığına karar verilmekteydi. Teknik zorunluluk bulunmaksızın bir ürünün diğerine benzetildiği tesbit edilse bile önemli olan, ürünün alıcı çevresinde sırf bu şekil benzerliğine dayanılarak ürünlerin birbirini yerine satın alınıp alınmadığıdır. Bu noktada önemli olan, alıcının tercihini hangi kritere göre yaptığı olup, marka, kalite ve fiyat gibi unsurların göz önünde bulundurulup bulundurulmadığıdır. Dolayısıyla benzetmenin iltibasa yol açıp açmayacağıının belirlenmesinde hedef kitle ürünün alıcı çevresi olup her somut olayda farklılık gösterecektir. Yargıtay, 1989 tarihli bir kararında⁶⁹ iltibas nedeniyle bir ürünün diğeri yerine alınması sonucu alıcının *aldandığını* vurgulamaktadır⁷⁰. Eğer alıcı sadece şekil benzerliğine dayanarak bir ürünü diğerine tercih etmiyorsa, yani benzerlik, alım kararına etki etmiyorsa alıcının aldanmasından da söz edilemeyecektir.

Yargıtay'ın tasarımlar arası benzetmenin teknik zorunluluktan kaynaklanmaması ve ürünler arası iltibasa yol açması şartlarına ilişkin takındığı kararlı tutum, yenilik ve özgünlük kriterlerinin belirlenmesinde yerini farklı uygulamalara bırakmıştır. Bazı kararlarda tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunabilmesi için yeni ve orijinal olması

⁶⁸ Y. 11. HD. T. 28.06.1988, E. 1987/8850, K. 1988/4339, *Dönmez*, sh. 288 vd.; Y. 11. HD. T. 27.1.1989, 1988/1003-1989/326, İstanbul Barosu Bilgi Bankası, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 180; Y. 11. HD. T. 14.03.1989, E. 1988/5517, K. 1989/1602, Kazancı Hukuk Otomasyon, 26.02.2002; Y. 11. HD. T. 9.6.1994, E. 1994/6346, K. 1995/1201.

⁶⁹ Y. 11. HD. T. 14.03.1989, E. 1988/5517, K. 1989/1602, Kazancı Hukuk Otomasyon, 26.02.2002.

⁷⁰ "... Bu durumda birlikişilerden her iki fırın arasında gözle görülür bir benzerlik bulunup bulunmadığı, aşikâr bir benzerlik varsa bu benzerliğin teknik bir zarureten ileri gelip gelmediği, benzerlik teknik bir zaruretin sonucu değilse davalının imal ettiği ideal fırınının ne sebeple Matador tipi fırına benzetilmek istendiği, bu fırınların müşterileri ekmek fırını işleticileri gibi belirli vasıfları haiz kimseler olmasına göre bunların sırf şekil benzerliği yüzünden birinin yerine diğerini alıp alamayacakları, yani aldanıp aldanmayacakları; yoksa bu benzerliğe rağmen müşterilerin marka, kalite ve fiyat gibi diğer unsurları mı nazara alıp tercihte bulunacakları hakkında mütalaaları alınıp hasıl olacak sonuç dairesinde hüküm kurulmalıdır..."

gerektiği vurgulanırken⁷¹, bazılarında sadece özgün olma koşulu aranmış, diğer bazılarında ise haksız rekabet hükümlerinin uygulanmasında bu unsurların varlığının şart olmadığı⁷² yönünde hüküm tesis edilmiştir.

Yüksek Mahkeme'nin bazı kararlarında yenilik ve iltibasa yol açma şartlarını birbiriyle bağlantılı olarak ele aldığı gözlemlenmektedir. Örneğin 1994 yılında verdiği bir kararında⁷³ davacının ürünlerinin yurt dışında, özellikle uzak doğuda harcıalem olarak üretilmesi nedeniyle iltibas olanağının bulunmadığını vurgulamış ve ürünlerin ilk defa Türkiye'de imal edilmiş olmamaları nedeniyle davalı tarafından üretilmesinin haksız rekabet oluşturamayacağına hükmetmiştir.

bb) 1995 yılından sonraki Uygulama

Yargıtay'ın, 1995 yılından itibaren tasarımların korunmasına ilişkin olarak haksız rekabet hükümlerinin uygulama şartlarını konu alan kararları ikili bir sınıflandırmaya tâbi tutulabilir. Kararların bir kısmına konu tasarımlar, tescili hiç istenmemiş, yani baştan itibaren tescilsiz tasarımlardır. Diğer bir kısım kararlarda ise tescilli bir tasarım hakkına dayanılarak açılan dava sırasında tasarım belgesinin iptal edilmesi sonucu tescilin hükümsüz kalması, dolayısıyla baştan tescilli olan bir tasarımın sonradan tescilsiz hale gelmesi söz konusudur.

(1) Tescilsiz Tasarımlar Açısından

554 sayılı KHK'nin yürürlüğe girdiği tarihten sonra Yargıtay, tescilsiz tasarımlarla ilgili olarak önüne gelen olaylar hakkında genel hükümlerin uygulanacağını haklı olarak vurgulamaktadır⁷⁴.

Yargıtay'ın bu dönemdeki kararlarında, haksız rekabet hükümlerinin uygulanması açısından 1995 yılından önceki çizgisine paralel bir yaklaşım sergilediği söylenebilir. Bu dönemdeki kararlarda haksız rekabetin varlığının belirlenmesinde aşağıdaki kriterlerin irdelendiği gözlemlenmektedir:

⁷¹ "... Bir sınaî resmin başlı başına korunabilmesi için net olarak diğer benzer ve bilinen şekillerden ayırılması, başka bir anlatımla, yalnız estetik şeklin değişik değil, kısmen veya tamamen yenilik vasfını haiz olması ve genel izlenim bakımından gerek halk ve gerekse ticari muhit tarafından bilinmeyen ve kullanılmayan orijinal nitelikte yenilik taşıması icabeder..." Y. 11. HD. T. 20.11.1987, E. 7269, K. 6440, *Eriş*, 394; Y. 11. HD. T. 15.11.1994, E. 4716, K. 8594, *Camcı*, Haksız Rekabet Davaları, C. I, 2002, sh. 249, aynı yazar, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 182.

⁷² "... Davacının "Matador", davalının "İdeal" adıyla imal ettiği fırınlara ilişkin uyuşmazlıkta "Matador" fırının gerek lisansının alındığı B Almanya'da gerek üretildiği Türkiye'de ihtira beratı himayesini ve yenilik vasfını çoktan yitirmiş bir modelden imal edildiği görüşüyle dava reddedilmiştir. Oysa bu dava ihtira beratının geçerliliğinin tesbitine ilişkin olmayıp TTK'nun 56 ve devamı maddeleri anlamında haksız rekabetin bulunup bulunmadığına ilişkindir..." 11. HD. T. 14.03.1989, E. 1988/5517, K. 1989/1602, Kazancı Hukuk Otomasyon, 26.02.2002.

⁷³ "... Kaldı ki davacı ürünleri orijinallik arzetmeyip, yurt dışında, özellikle uzak doğuda, harcı alem olarak üretildikleri, bu nedenle taraf ürünlerinin iltibas olanağı bulunmadığı, tesbit dosyasındaki iltibasla, ilgili raporda, yurt dışında imal edilen, ürünlere değinilmediğinden, bu rapora itibar edilmediği, davacının mamülünün, Türkiye'de ilk defa imal edilmiş bir model özelliği bulunmadığından, davalı tarafından imal edilmesinin haksız rekabet teşkil etmeyeceği, ortada bir iltibasın söz konusu olmadığı gerekçesiyle davanın reddine dair verdiği karar Usul ve Kanuna uygun bulunmakla, onanmasına..." Y. 11. HD. T. 15.11.1994, 1994/4716-8594, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 182; *Oytaç*, sh. 450.

⁷⁴ 11. HD. T. 10.6.1998, E. 1998/2402, K. 1998/2984 (yayımlanmamıştır); Y. 11. HD. T. 06.05.1999, E. 2000/5, K. 2000/911.

i) **Teknik zorunluluktan kaynaklanan benzetme**

Haksız rekabete ilişkin hükümlerin uygulanmasında Yargıtay'ın dayandığı kriterlerden ilki, taklit olduğu ileri sürülen ürünün bu şekilde üretilmesinin teknik zorunluluktan kaynaklanıp kaynaklanmadığıdır⁷⁵. Buna göre, teknik zorunluluk nedeniyle bir ürünün belli şekilde üretilmesi gerekiyorsa haksız rekabet söz konusu olmayacaktır. Yargıtay, bu kriteri hemen her kararında yer vermektedir. Bu kapsamda ele alınan somut olaylarda ovalliğin teknik zorunluluktan kaynaklanmadığına, ayrıca bunun geometrik bir biçim olmasından dolayı kimsenin tekeline verilemeyeceğine karar verilmiştir⁷⁶.

ii) **Ürünler arası benzerliğin karışıklığa (iltibas) yol açıp açmadığı**

Kararlarda irdelenen ikinci kriter, taklit olduğu iddia edilen üretim nedeniyle iltibasa yol açılıp açılmadığıdır⁷⁷. İltibasın bulunup bulunmadığının belirlenmesinde Yargıtay, davalıların bu tür bir karışıklıktan kaçınmak için herhangi bir önlem alıp almadıkları hususunu inceleme konusu yapmaktadır. Birbirine şeklen benzeyen ürünlerde tamamen farklı markalar kullanılmış olmasının veya ürünlerin ortalama tüketici nezdinde yeterince ayırt edilmesini sağlayacak tanıtıcı unsurların bulunmasının⁷⁸ karışıklık olasılığını azalttığı veya ortadan kaldırdığı kabul edilmekle birlikte, markaların tamamen farklı olduğu bazı durumlarda sırf ürünlerin şekil benzerliği nedeniyle karışıklığa yol açtığına da karar verilmiştir⁷⁹. Buna karşılık dış görünüş itibariyle asıl üründen gerek renk gerekse şekil açısından farklı seçenekleri seçme olasılığı varken ve böyle bir seçim fazla maliyete de yol açmayacakken asıl ürünün hemen hemen aynıısının üretilmesi durumunda taklit eden tarafın, ürünler arasındaki görünüş benzerliğini ortadan kaldırmaya yönelik herhangi bir çabası olmadığına hükmedilmiştir⁸⁰. Aynı şekilde başkasının ürününe benzetilerek üretilen ürünün, benzer marka ile piyasaya sürülmüş olması, karışıklığı önlemeye yönelik bir tedbirin alınmamış olduğu yönünde kuvvetli bir karine olarak kabul edilebilir. Yargıtay 1999 yılında verdiği bir

⁷⁵ 11. HD. T. 15.05.1997, E. 1997/1493, K. 1997/3570, Corpus Arşiv No:11-30; Y. 11. HD. T. 19.2.1997, E. 1998/2402, K. 1998/2984; Y. 11. HD. T. 07.07.1998, E. 1998/5217, K. 1998/5233, FMR, 2001/2, sh. 212; Y. 11. HD. T. 14.04.1999, E. 1999/6877, K. 2000/381; Y. 11. HD. T. 06.05.1999, E. 2000/5, K. 2000/911; Y. 11. HD. T. 17.6.1999, E. 1999/578, K. 1999/5379, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 181; Y. 11. HD. T. 06.12.1999, E. 2000/5107, K. 2000/7961; Y. 11. HD. T. 20.1.2000, E. 1999/6679, K. 2000/164, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 175.

⁷⁶ Y. 11. HD. T. 10.6.1998, E. 1998/2402, K. 1998/2984 (yayımlanmamıştır).

⁷⁷ Y. 11.HD. T. 27.2.1996, 1995/8218-1196, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 196; Y. 11. HD. T. 16.04.1996, E. 1996/1905, K. 1996/2864, Batider 1996, C. XVIII S.3, sh. 132; Y. 11. HD. T. 18.12.1997, E. 1997/5567, K. 1997/9307; Y. 11. HD. T. 10.6.1998, E. 1998/2402, K. 1998/2984; Y. 11. HD. T. 06.05.1999, E. 2000/5, K. 2000/911.

⁷⁸ Y. 11. HD. T. 18.12.1997, E. 1997/5567, K. 1997/9307 (yayımlanmamıştır).

⁷⁹ Örn. Y. 11. HD. T. 27.2.1996, 1995/8218-1196, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 196. Dava konusu olayda davacı adına tescilli "Cam sil" markasıyla pazarlanan cam temizleme sıvı mamülü, davalı tarafından "Gür sil" markasıyla benzer bir şişede ve şişe üzerindeki etiketin aynen taklit edilerek piyasaya sürülmüştür. Mahkemenin, markalar arasında herhangi bir benzerlik olmadığına, ancak davalının davacıya ait şişe ve özellikle etiketlerin dizaynı ve kullanılan renklerin ürünler arasında aldatıcı benzerliğe yol açtığı şeklindeki kararı Yargıtay tarafından onanmıştır.

⁸⁰ Y. 11. HD. T. 28.12.1999, E. 1999/7894, K. 1999/9570 (yayımlanmamıştır).

kararında⁸¹, ürünler arasındaki benzerliğin yanısıra markalar arasındaki benzerliğe de işaret etmektedir. Dava konusu olayda davalılar, davacıların “*Elektro/Head Elektrikli Kat Kaloriferi*” adı altında ürettikleri kat kaloriferlerinin benzerini üreterek davacının markasını andırarak şekilde “*Elektra*” adıyla piyasaya sürmüşlerdir. Yargıtay, davalıların dış görünüş benzerliğini ortadan kaldırmaya yönelik bir çaba içine girmediklerini vurgularken, davacının markasını çağrıştıracak şekilde “*Elektra*” adını tercih ettiklerini de kararına dayanak yapmıştır.

Yargıtay, iltibasın varlığını bazen subjektif bir kriter olan davalıların amacına göre belirlemektedir. 1999 yılında verdiği bir kararında⁸² aynen şu ifadeleri kullanmaktadır: “*Davalıların amacı, ortalama bir müşteride bırakılan genel intiba açısından cihazların aynı işletmeden kaynaklandığı sanısının yaratılması sonucu, davacının daha önce piyasaya sunduğu ürünün ününden yararlanarak rekabet oluşturmaktır ki, bu husus TTK'nun 56 ve 57. maddeleri gereğince iltibasa yol açacak nitelikte iktisadi rekabetin iyiniyet kurallarına aykırı şekilde kötüye kullanılması demektir.*” Bu kararda, ürünün kaynağında aldanmaya neden olmak suretiyle karışıklığa yol açmanın amaçlanmış olması başlı başına bir haksız rekabet hali olarak nitelendirilmektedir. 2001 yılında verilen bir kararda⁸³ da buna paralel olarak, iki ürünün benzer ambalajlar ile pazarlanmasının tüketiciler açısından ürünün aynı şirkete ait olduğu kanısının mümkün olduğundan hareketle asıl ürünün sahibinin pazar kaybına uğradığının doğal olduğu, buna rağmen davacının satışında artış olmasının ise haksız rekabet sonucu bu kişinin zarar görmediği sonucunun çıkarılamayacağı hükme bağlanmıştır. Yargıtay bir başka kararında⁸⁴ mahkemenin taklit olduğu ileri sürülen ürünler üzerindeki koruyucu bantlardan ürünlerin ayırt edilebileceği yönündeki kararını, bu koruyucu bantların ambalaj biçiminde olması ve çıkarılmaları halinde şekil benzerliği yönünden yaratılan iltibasın ortadan kalkmayacağı gerekçesiyle bozmuştur.

iii.

Benzetmenin Derecesi

Yargıtay, ürünler arasındaki benzerliğin derecesinde belli bir kritere dayanmamakta, somut olayın niteliğine göre asıl ürünün boyutlarının da aynen taklit edildiği durumlarda “milimetrik” veya “bire bir taklit”⁸⁵ ifadelerini kullanmakta, bir ürünün “ayniyete yakın”⁸⁶ veya “ayırt edilmeyecek kadar benzerinin”⁸⁷ bir başkası tarafından üretilmesinde de haksız rekabetin varlığını kabul etmektedir.

iv) Yenilik ve Özgünlük

Yargıtay’ın haksız rekabet hükümlerinin uygulanması açısından ürünün yeni olması gerekip gerekmediğine ilişkin uygulaması somut olaya göre farklılık göstermektedir. Bazı

⁸¹ Y. 11. HD. T. 28.12.1999, E. 1999/7894, K. 1999/9570 (yayımlanmamıştır).

⁸² Y. 11. HD. T. 28.12.1999, E. 1999/7894, K. 1999/9570 (yayımlanmamıştır).

⁸³ Y. 11. HD. T. 09.4.2001, E. 2001/44, K. 2001/2072 (yayımlanmamıştır).

⁸⁴ Y. 11. HD. T. 10.6.1998, E. 1998/2402, K. 1998/2984 (yayımlanmamıştır).

⁸⁵ Y. 11. HD. T. 10.6.1998, E. 1998/2402, K. 1998/2984 (yayımlanmamıştır).

⁸⁶ Y. 11. HD. T. 15.05.1997, E. 1997/1493, K. 1997/3570, Corpus Arşiv No:11-30.

⁸⁷ Y. 11. HD. T. 22.2.2000, E. 2000/5, K. 2000/911 (yayımlanmamıştır).

kararlarında⁸⁸ yeni ve özgün niteliği bulunmayan tasarımlar hakkında kimsenin kişisel hak iddiasında bulunamayacağına hükmederek, yeniliği ve özgünlüğü haksız rekabet koruması açısından bir ön koşul olarak değerlendirmekte, buna karşılık diğer bazı kararlarında bu kriterlere yer vermemektedir. İkinci gruba giren kararlarda⁸⁹ Yüksek Mahkeme, tasarımın yeni veya özgün olması koşullarını aramadan, teknik zorunluluk olmaksızın bir ürünün benzerini üretmenin TTK md. 56 ve 57/5 anlamında haksız rekabet oluşturacağına hükmetmektedir. Bu kararlarda davalılarca ileri sürülen, dava konusu ürünlerin yeni olmadıkları veya harcıalem oldukları yönündeki savunmaları hakkında derinlemesine bir inceleme yapılmadan, ürünlerin karışıklığa yol açacak şekilde benzetilerek üretilmesi eyleminin haksız rekabete yol açtığını kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu kararlarda benzetme eylemi ve buna bağlı olarak ürünler arasında karışıklığa yol açma unsuru ön plana çıkmaktadır.

v) Taklit Eyleminin Başlıbaşına Haksız Rekabet Oluşturması

Yargıtay'ın bazı kararlarında⁹⁰ farklı markalı ürünler arasındaki dış görünüş, dizayn, renk ve sistem benzerliğinin, iltibasa yol açılıp açılmadığı veya söz konusu ürünlerin görünümünün özgün olup olmadığı hususunu inceleme konusu yapmaksızın haksız rekabet saydığı gözlemlenmektedir. Bu uygulamasıyla Yargıtay, haksız rekabet kurallarının kapsamını mümkün olabilecek en geniş şekilde yorumlamış, bir başkasının ürettiği ürünlerin benzerinin üretilmesi eyleminin haksız rekabetin varlığı için yeterli olduğuna karar vermiştir.

(2) Tescili İptal Edilen Tasarımlar Açısından

554 sayılı KHK'nin 1995 yılında yürürlüğe girmesinden itibaren tescilli tasarımların korunması hakkında bu KHK hükümleri uygulanmakla beraber, TTK'nun haksız rekabete ilişkin hükümleri halen işlevini korumaktadır. Yukarıda da belirtildiği gibi, Türk hukukunda tasarımların tescilinde sadece şekli incelemeye dayanan bir sistem uygulandığı için, çoğu kez yenilik ve ayırt edicilik niteliklerini taşımayan tasarımlar tescil edilebilmektedir. Bu tür tasarımların aynısının veya benzerinin başkaları tarafından üretilmesi nedeniyle açılan tasarım hakkına tecavüz davalarında, davalı tarafın tasarımın hükümsüzlüğünü talep etmesi üzerine yapılan incelemede tasarım belgesinin iptali halinde, tasarım sahibi tescilden doğan haklarını kaybetmekle birlikte, şartlarının varlığı halinde TTK'nun haksız rekabete ilişkin hükümlerine dayanabilecektir. İşte 1995 yılından sonraki dönemde verilen kararların bir kısmı, bu tür tescil belgesi iptal edilen tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunmasına ilişkindir.

⁸⁸ Y. 11. HD. T. 16.4.1996, E. 1996/1905, K. 1996/2864, Batider, 1996, C. XVIII, S. 3, sh. 132; Y. 11. HD. T. 18.12.1997, E. 1997/5567, K. 1997/9307 (yayımlanmamıştır); Y. 11. HD. T. 10.6.1998, E. 1998/2402, K. 1998/2984 (yayımlanmamıştır); Y. 11. HD. T. 8.2.2000, E. 1999/6877, K. 2000/381 (yayımlanmamıştır).

⁸⁹ Y. 11. HD. T. 12.2.1996, 1996/535-992, Yargı Dünyası 1996/7, sh. 75, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 194; Y. 11. HD. T. 27.2.1996, 1995/8218-1196, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 196; Y. 11. HD. T. 25.11.1997, 1997/6736-8571, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 193, 194; Y. 11. HD. T. 07.07.1998, E. 1998/5217, K. 1998/5233, FMR, 2001/2, sh. 212; Y. 11. HD. T. 3.11.1998, 1998/3291-7394, *Camcı*, Haksız Rekabet Davaları, C. I, 2002, sh. 249 vd.; Y. 11. HD. T. 17.6.1999, 1999/578-5379, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 181; Y. 11. HD. T. 28.12.1999, E. 1999/7894, K. 1999/9570 (yayımlanmamıştır); Y. 11. HD. T. 20.1.2000, 1999/6679-2000/164, *Camcı*, Haksız Rekabet Davaları, C. I, 2002, sh. 244, aynı yazar, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 175.

⁹⁰ Y. 11. HD. T. 25.11.1997, 1997/6736-8571, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 193, 194.

Yargıtay bu tür davalarda verdiği kararlarında, esas itibariyle hiç tescili yapılmamış tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunmasına dayanak yaptığı kriterleri uygulamaktadır.

i) Ürünler arası benzerliğin karışıklığa (iltibas) yol açıp açmadığı

Hiç tescili yapılmamış tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunmasında olduğu gibi, tasarım belgesinin iptali halinde de Yargıtay, haksız rekabet kurallarının uygulanması için ürünler arası karışıklığa yol açılması ön koşuluna bağlamaktadır⁹¹. 1999 yılında verdiği bir kararında⁹², dava konusu olaydaki uyuşmazlığın taraflara ait ürünlerden hangisinin taklit olduğu ve bunun tüketicileri aldatıcı ve yanıltıcı nitelikte olup olmadığı hususlarında toplandığını vurgulamaktadır.

ii) Emeğin ve yatırımların korunması

Yargıtay, bazı kararlarında bir ürünün benzerinin üretilmesinin haksız rekabet oluşturmasını ürünler arası iltibasa değil, ilk üretimi yapan kişinin harcadığı emek ve paranın korunması gereğine dayandırmaktadır. Bu şekilde verdiği bir kararında⁹³ Yargıtay, taklit üretimin tüketici gözünde bir karışıklığa yol açıp açmadığını irdelemeden, bu durumun başkasının mesai, çaba ve emeğinden yararlanmak suretiyle haksız iktisadi rekabete girişmesi eyleminin TTK'nun 56 ve 57. maddelerinde tanımlanan haksız rekabet oluşturduğuna hükmetmektedir. Aynı kriteri uyguladığı benzer bir kararında⁹⁴ Yüksek Mahkeme, ilk defa yurt dışında kamuya sunulmuş bir tasarımın belli bir süre sonra Türkiye'de kullanılması durumunda eğer Türkiye'de bu tasarımı ilk defa kullanan kişi büyük emek ve para harcayarak bu tasarımın kullanıldığı ürünü tanıtmış ise, bir başkasının sırf bu tanınmışlıktan yararlanmak için bu tasarımı aynen kullanmasının haksız rekabet oluşturacağını vurgulamaktadır.

iii) Yenilik ve Özgünlük

Tescili iptal edilen tasarımlara haksız rekabet hükümleri çerçevesinde koruma sağlanıp sağlanamayacağı konusunda cevaplanması gereken önemli bir soru, haksız rekabet hükümlerinin uygulanabilmesi için tasarımın yeni ve özgün nitelikte olup olmaması

⁹¹ Y. 11. HD. 10.12.1999, E. 1999/4807, K. 1999/9223 (yayımlanmamıştır); Y. 11. HD. T. 20.1.2000, E. 1999/8929, K. 2000/160, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 176, aynı yazar, Haksız Rekabet Davaları 2002, sh. 242.

⁹² Y. 11. HD. 10.12.1999, E. 1999/4807, K. 1999/9223 (yayımlanmamıştır). Dava konusu olayda bir sandalet tasarımının tescili, başvurudan önce üretilip kamuya sunulduğu gerekçesiyle iptal edilmiştir. Mahkemece, taraflara ait ürünlerde kısmi benzerlikler olmakla birlikte, bir arada satışa sunulmaları varsayımı halinde gerek tanıtıcı markaların farklılığı gerekse fiyatları arasında 1/3'e yakın farkın bulunması nedeniyle böyle bir ürünü alacak olan ortalama bir ebeveyn nezdinde karıştırılmalarının mümkün görülmediği, bu nedenle ürün modelleri arasındaki kısmi benzerliğin aldatıcı ve yanıltıcı olmadığı gerekçesiyle asıl ve karşılık davaların reddine karar verilmiştir. Yargıtay, karara esas alınan bilirkişi raporunun kendi içerisinde çelişkili ve varsayım dayalı hallere özgü görüşlerin toplamından ibaret olmasından dolayı sağlıklı bir hüküm kurmaya elverişli olmadığı, uyuşmazlık konusu ürünün üretimi dizaynı ve satışı konusunda uzman bilirkişi kurulundan piyasa gerçekleri de gözetilerek, taraflara ait ürünlerin TTK'nun 56 ve izleyen maddelerinde öngörülüp tanımlanan anlamda haksız rekabet oluşturup oluşturmadığı konusunda görüş alınarak oluşacak sonuca göre aldatıcılık ve yanıltıcılık olgusu sabit görülürse ilk defa geliştirilerek piyasada tanıtılan ürünün yeni ve ayırt edici hükümlerinden yararlanacağına hükmetmiştir.

⁹³ Y. 11. HD. T. 17.10.2001, E. 2001/5838, K. 2001/7582 (yayımlanmamıştır).

⁹⁴ Y. 11. HD. T. 12.06.2002, E. 2002/2440, K. 2002/5406 (yayımlanmamıştır).

gerektiğidir. Hatta bu husus, hiç tescil edilmemiş tasarımların haksız rekabete dayanarak korunmasından daha önemlidir; zira tescilli tasarımların büyük bir çoğunluğu yeni olmadıkları gerekçesiyle iptal edilmekte, dolayısıyla bu tür tasarımların yeni olmadıkları sabit bulunmaktadır. Bundan hareketle, yenilik unsurunun haksız rekabet hükümlerinin uygulanması için bir ön koşul olarak aranmasının, tescili iptal edilen tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunmasını fiilen olanaksız hale getireceği sonucuna varmak yanlış olmayacaktır. Bu tür tasarımların haksız rekabet hükümleri kapsamında korunması için yenilik unsurunun aranmaması, buna karşılık hiç tescili yapılmamış tasarımlarda bu şartın aranması halinde ise, baştan beri tescilsiz olan tasarımlar dezavantajlı duruma getirilmiş olacaktır.

Tescili iptal edilen tasarımların haksız rekabet hükümlerine göre korunması konusunda Yargıtay uygulamasına bakıldığında Yüksek Mahkeme'nin, yenilik unsuru taşımadığı gerekçesiyle tescili iptal edilen tasarımlar hakkında da haksız rekabet hükümlerinin uygulanabileceği yönünde karar verdiği söylenebilir.

Bu tür davalara konu olaylarda ortak nokta, tescilli tasarımın yenilik unsurunu taşınamaması olmakla beraber, bu husus, üç farklı gerekçeye dayanmaktadır. Birinci grup dava konusu olayda⁹⁵, birçok firma tarafından üretilen bir tasarım söz konusu olup, ilk üretimin kimin tarafından ve nerede gerçekleştirildiğine dair bir açıklık bulunmamaktadır. İkinci grup dava konusu olayda⁹⁶ tasarım, başvuru tarihinden önce *davacı tarafından* kamuya sunulmuş olduğu, üçüncü grup dava konusu olayda⁹⁷ ise ilk defa *yurt dışında bir başka firma* tarafından kamuya sunulmuş olduğu gerekçesiyle iptal edilmektedir.

Üç tür davada da Yargıtay, tasarımın 554 sayılı KHK kapsamında korunabilirlik şartlarını taşınamamasını, haksız rekabet hükümlerinin uygulanması açısından bir engel olarak görmemektedir. Konuya ilişkin bazı kararlarını Yüksek Mahkeme, genel olarak davalı tarafından gerçekleştirilen “taklit” eyleminin⁹⁸ veya “başkasının mesai, çaba ve emeğinden yararlanmanın”⁹⁹ başlı başına haksız rekabet oluşturmasıyla gerekçelendirmektedir. İlk kez yurt dışında kamuya sunulan tasarımlara ilişkin davalarda uyuşmazlığın özünü, bu tür bir tasarımın aynısını veya ayırt edilemeyecek kadar benzerini Türkiye’de ilk defa üretilen kişinin, haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korumadan yararlanıp yararlanamayacağı sorusu oluşturmaktadır. Yargıtay bu tür davalarda verdiği kararlarında tasarımı Türkiye’de ilk

⁹⁵ Y. 11. HD. T. 22.9.1999, E. 1999/3008, K. 1999/7607, *Camcı*, Haksız Rekabet Davaları, C. I, 2002, sh. 223.

⁹⁶ Y. 11. HD. T. 10.12.1999, E. 1999/4807, K. 1999/9223 (yayımlanmamıştır); Y. 11. HD. T. 20.1.2000, E. 1999/8929, K. 2000/160, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 176, aynı yazar, Haksız Rekabet Davaları, C. I, 2002, sh. 242.

⁹⁷ Y. 11. HD. T. 12.06.2002, E. 2002/2440, K. 2002/5406 (yayımlanmamıştır).

⁹⁸ Y. 11. HD. T. 22.9.1999, E. 1999/3008, K. 1999/7607, *Camcı*, Haksız Rekabet Davaları, C. I, 2002, sh. 223.

⁹⁹ “... Davacıya ait tescilli tasarımların 554 sayılı KHK'nin 5. ve 7. maddelerinde öngörülen anlamda yeni (özgün) ve ayırt edici niteliğe sahip olmazsa bile, davalının, davacıya ait ürünlerin genel görünüm açısından aynısını veya ayırt edilemeyecek kadar benzerini imal edip satmasının başkasının mesai, çaba ve emeğinden yararlanmak suretiyle haksız iktisadi rekabete girişmesi eyleminin TTK'nun 56. ve 57. maddelerinde tanımlanan haksız rekabet oluşturduğunun kabulünde bir usulsüzlük bulunmamasına göre...” Y. 11. HD. T. 17.10.2001, E. 2001/5838, K. 2001/7582 (yayımlanmamıştır).

kez üreten kişinin bu üretim için harcadığı emeğin ve sermayenin korunması gerektiğini vurgulayarak soruyu olumlu yanıtlamaktadır¹⁰⁰.

iv) Taklit Eyleminin Başlıbaşına Haksız Rekabet Sayılması

Tescili iptal edilen tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunmasına ilişkin bazı kararlarında¹⁰¹ Yargıtay, tescil belgesinin iptalinin haksız rekabet hükümlerinin uygulanmasını engellemeyeceğini vurguladıktan sonra, dava konusu ürünlerin özgün olup olmadıkları ve iltibasa yol açıp açmadıkları hususlarını incelemeden “aynen taklit” eyleminin haksız rekabet oluşturacağına hükmetmektedir.

b) Yargıtay Uygulamasının Değerlendirilmesi ve Öneriler

Yargıtay’ın tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunmasını konu alan kararlarında belli kriterlere dayandığı sabit olmakla birlikte, bu kriterlerin olaydan olaya farklılık gösterdiği görülmektedir. Her davada farklılık gösteren bu uygulama, hukuk güvenliğini zedeler niteliktedir. Dolayısıyla tasarımların haksız rekabet hükümlerinden ne ölçüde yararlanacakları ve bu hükümlerin uygulanması sırasında hangi kriterlerden yararlanacağına objektif ölçülere dayandırılması, tasarım sahiplerinin haklarını korumaları açısından önem taşımaktadır.

Haksız rekabet hükümlerinin uygulanma kriterleri irdelenmeden önce vurgulanması gereken önemli bir husus, sahibine tekeli haklar sağlayan tasarım hakkı ile haksız rekabet hükümlerinin amaç ve konuları farklı olduğundan, haksız rekabet hükümlerinin uygulanmasında tasarım hukukuna özgü koşulların aranmasının esas itibarıyla mümkün olmadığı, yani bu hükümlerin uygulanması için söz konusu tasarımın 554 sayılı KHK’de öngörülen unsurları taşıması gerekmediğidir. Aksine yorum, haksız rekabet kurallarının uygulanma alanını, tescil edilebilir nitelikte olmakla beraber, herhangi bir nedenle tescil edilmeyen tasarımların korunmasına indirgemiş olacaktır¹⁰². Oysa ki haksız rekabet kurallarının amacı, belli özellikleri taşıyıp belli kriterlere uyan ürünlerin korunması değil, doğru ve dürüst olmayan rekabetin önlenmesidir. Aşağıda haksız rekabet kurallarına uygulanacak kriterler belirlenirken, bunların, tasarım hukukunda benimsenmiş kriterlerle ne ölçüde benzeştiği veya çakıştığı hususuna da değinilecektir.

aa) Teknik Zorunluluktan Kaynaklanan Benzetme

Bir ürünün fonksiyonunu yerine getirebilmesi için sahip olması gerekli teknik özelliklerin bir başkası tarafından kullanılmasının, bir başka ifadeyle teknik zorunluluktan doğan benzetmenin haksız rekabet oluşturmayacağı Yargıtay’ın birçok kararında haklı olarak vurgulanmaktadır. Teknik alanda toplumun ve dolayısıyla rakiplerin tümünün, modern

¹⁰⁰ “... İlk defa yurt dışında kamuya sunulmuş bir tasarımın belli bir süre sonra Türkiye’de kullanılması durumunda, şayet, Türkiye’de bu tasarımı ilk defa kullanan kişi büyük emek ve para harcayarak bu tasarımın kullanıldığı ürünü tanıtmış ve bir başkası da sırf bu tanınmışlıktan istifadeye yönelik olarak bu tasarımı aynen kullanmaya kalkışır ise, bu davranışın haksız rekabet olduğunun kabulü gerekmektedir...”, Y. 11. HD. T. 12.06.2002, E. 2002/2440, 2002/5406 (yayımlanmamıştır).

¹⁰¹ Y. 11. HD. T. 22.9.1999, 1999/3008-7607, *Camcı*, Haksız Rekabet Davaları, C. I, 2002, sh. 223.

¹⁰² *Baumbach/Hefermehl*, § 1 UWG, Rdnr. 451; *Köhler/Piper*, § 1 UWG, Rdnr. 605; *Krüger*, Designs between Copyright and Industrial Property Protection, IIC 1984, sh. 182.

teknolojinin bütün verilerine ulaşmakta öncelikli menfaatleri bulunmaktadır. Bunun sınırını, patent veya faydalı modellerle özel olarak koruma altına alınmış sınaî haklar oluşturur. Bu hakların varlığı halinde toplumun teknolojik verilere ulaşmada ve bunları kullanmadaki öncelikli menfaati, sınaî hak sahibi lehine sınırlandırılmaktadır¹⁰³.

Teknik fonksiyonlarını yerine getirebilmesi için belli şekilde üretilmesi gereken ürünler üzerinde patent ve faydalı model hakkı dışında bir hak tanınması, dolaylı olarak ürün üzerinde bir tekelleşmeye neden olup rekabeti sınırlandıracağından mümkün görünmemektedir. Bu genel ilke tasarım hukuku alanında da kendini, “teknik fonksiyonunun gerçekleştirilmesinde tasarımcıya seçenek özgürlüğü bırakmayan tasarımların korunmayacağı” şeklindeki kuralda göstermektedir¹⁰⁴. Tasarım hukuku alanında korunan, tasarımcının bir ürünün görünüm özelliklerine kattığı değerdir. Bu görünümün estetik ve işlevsel özelliklerden oluşması mümkünse de, işlevselliğini yerine getirebilmesi için belli şekilde görünmesi zorunlu olan tasarımlarda, tasarımcının kendinden kattığı bir değer olmaması, bir başka tasarımcının da ürünün fonksiyonunu yerine getirebilmesi için aynı şekilde tasarlayacağı gerçeğinden hareketle tasarım hukuku alanında bir koruma sağlanamayacaktır. Bu kural, Türk hukukundaki yasal dayanağını 554 sayılı KHK'nin 10. maddesinde bulmaktadır. Buna göre; “*Teknik fonksiyonunun gerçekleştirilmesinde, tasarımcıya, tasarıma ilişkin özellik ve unsurlarda hiçbir seçenek özgürlüğü bırakmayan tasarımlar koruma kapsamı dışındadır.*”

Tasarım hukukunda geçerli olan bu ilkenin haksız rekabet hukuku alanında da uygulama alanı bulması gerekir. Aksi takdirde ürünün teknik özellikleri üzerinde tanınan hakkın doğal sonucu olarak ürün üzerinde bir tekel hakkı yaratılmış ve rekabet ortamı sınırlandırılmış, hatta ortadan kaldırılmış olacaktır. Bundan dolayı, ayrıcalıklı özelliği teknik fonksiyonunda bulunan bir ürünü ilk kez üreten kişinin hakları patent veya faydalı model hukukunca koruma altına alınmadığı sürece toplumun bunlardan yararlanmaya yönelik menfaatinin üstün tutulması gereklidir.

bb) Yenilik

Haksız rekabet hükümlerinin uygulanmasında önemli bir soru, koruma konusu tasarımın tasarım hukuku anlamında yeni olup olmaması gerektiğidir. Yargıtay'ın özellikle son yıllarda verdiği kararlarında haksız rekabet hükümlerinin uygulanması için yenilik şartının gerekli olmadığı yönünde hüküm tesis ettiği gözlemlenmektedir.

Türk hukukunda tasarımların 554 sayılı KHK kapsamında korunabilmeleri için mutlak-objektif yenilik kriterini yerine getirmeleri gerekmektedir. *Mutlak* yenilik kriteri gereği, tasarımın aynısının başvuru veya rüçhan tarihinden önce dünyanın herhangi bir yerinde kamuya sunulmuş olması yenilik özelliğini ortadan kaldıracaktır. Bu sonuç, başvuru sahibinin tasarımını dünyanın herhangi bir yerinde daha önce kamuya sunulmuş olduğunu bilmeseydi, yani tasarımı diğerinden tamamen bağımsız olarak gerçekleştirmiş olsa bile değişmeyecektir, ki bu da *objektif* yenilik ilkesi gereğidir.

¹⁰³ Müller-Laube, ZHR 1992, sh. 496.

¹⁰⁴ Bu kurala ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz. *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 313 vd.; aynı yazar, Tasarımcıya Seçenek Bırakmayan Tasarımların Hukuki Durumu, Prof. Dr. Ömer Teoman'a Armağan, C. I, İstanbul 2002, sh. 645 vd.

Kabul edilen bu kriterler ışığında üç grup tasarım, tasarım hukuku anlamında yenilik vasfını taşıyamayacaktır: Yaygın olarak bilinen ve üretilen (harcıalem) tasarımlar, tasarım sahibi tarafından başvuru tarihinden 12 ay öncesinde kamuya sunulmuş tasarımlar ve başvuru tarihinden önce yurt dışında bir başka firma tarafından kamuya sunulmuş olan tasarımlar. Ancak yenilik incelemesi TPE tarafından re'sen yapılamayacağından, bu üç gerekçeye dayanılarak başvuruya itiraz edilebilecek veya tasarım belgesinin hükümsüzlüğü dava konusu yapılabilecektir.

Yukarıdaki gerekçelerden birisi nedeniyle tescili iptal edilen tasarım sahibinin haksız rekabet hükümleri kapsamında korumadan yararlanıp yararlanamayacağını, yenilik vasfının bulunmamasının hangi gerekçeye dayandırıldığına göre değerlendirmek gerekecektir.

Yaygın olarak kullanılan harcıalem tasarımlar tasarım hukuku anlamında koruma görmediği gibi haksız rekabet hukuku alanında da koruma görmemelidir. Zira bu tür tasarımlar o derece yaygın ve bilinmektedirler ki, belli bir kişinin bunlar üzerinde hak iddia etmesi ve başkasının kullanımını yasaklamasının mümkün olmaması gerekir. Dolayısıyla bu noktada tasarım hukuku ile haksız rekabet hukukunun uygulama alanları çakışmakta, harcıalem tasarımlar, her iki hukuk dalında da koruma dışı bırakılmaktadır.

Tasarım hukuku çerçevesinde tasarımın yenilik vasfını ortadan kaldıran bir diğer durum, koruma talep edilen bir tasarımın, başvuru tarihinden veya rüçhan talep edilmişse bu tarihten önceki 12 aydan önce tasarımcı veya halefi veya bu kişilerin izni ile üçüncü bir kişi tarafından kamuya sunulması halidir. 554 sayılı KHK'nin 8. maddesinde düzenlenmiş olan bu hükme göre, tasarımın başvuru veya rüçhan tarihinden önceki 12 ay içerisinde belirtilen kişiler tarafından kamuya sunulmuş olması yeni olma vasfını etkilemeyecektir. Buna göre, tasarımın başvuru veya rüçhan tarihinden önceki 13. ayda kamuya sunulmuş olması halinde, yenilik özelliği ortadan kalkmış olacaktır. Bu gerekçeyle tasarım belgesi iptal edilmiş olan tasarım sahibinin tasarımının aynısının veya ayırt edilemeyecek kadar benzerinin bir başkası tarafından kullanılması halinde, tasarım sahibi, haksız rekabet hükümlerinden yararlanabilecek midir? Böyle bir durumda, tasarım sahibinin tasarım hukuku anlamında yeni olmayan tasarımının haksız rekabet hukuku anlamında korunmaya değer olduğunun kabulü gerekmektedir. Bu halde, tasarım hukukunun koruma alanı ile haksız rekabet hukukunun koruma alanı farklılaşmakta, haksız rekabet hükümleri, tasarım hukukuna göre daha kapsamlı koruma sağlamaktadır.

Yeniliğin haksız rekabet hükümlerinin uygulanmasına etkisi konusunda irdelenmesi gereken son nokta, daha önce yurt dışında kamuya sunulmuş bir tasarımı Türkiye'de ilk defa kamuya sunan kişiye haksız rekabet hükümleri çerçevesinde koruma sağlanıp sağlanamayacağıdır ki, bu soru, konunun en problemlisi kısmını oluşturmaktadır. Yargıtay, bu tür davalarda tasarımı ilk kez geliştiren olmasa da, Türkiye'de ilk kez tanıtan kişinin harcadığı emek ve sermayenin korunması gerektiği şeklinde karar vermektedir. Bunun sonucu olarak, tasarım hukukunun *mutlak* yenilik kriteri, yerini haksız rekabet hukukunda *nisbi* yenilik kriterine, yani Türkiye çapında yeni olma şartına bırakmış olmaktadır. Tasarım hukukunda uygulanan esasa ilişkin kriterlerin haksız rekabet hukuku alanında geçerli olmaması, bu tür bir kriter farklılaşmasını mümkün kılmakla birlikte, bu gibi olayların çözümünde irdelenmesi

gereken önemli bir husus, *objektif* yenilik kriterinin *subjektif* yenilik kriterine mi dönüştüğü, yoksa *subjektif* yeniliğin de ortadan kalkıp kalkmadığıdır. Yukarıda belirtildiği gibi, objektif yenilik kriteri, üçüncü kişilerin tasarımdan habersiz ve bağımsız olarak daha sonra yaptıkları tasarımları geçersiz hale getirirken, *subjektif* yenilikte önemli olan, bir tasarımcının başkalarını taklit etmeksizin, kendi özgün düşünce ve çabası sonucu bir tasarım ortaya çıkarmasıdır¹⁰⁵. Haksız rekabet hükümlerinin uygulanmasında tasarımın *subjektif* olarak yeni olması gerektiğinin kabulü halinde, 554 sayılı KHK kapsamındaki koruma şartlarını taşımayan bir tasarımın haksız rekabet hukukunda korunabileceği sonucuna varılacaktır. Bu durumda, daha önce yurt dışında kamuya sunulmuş bir tasarımı, bundan habersiz ve bağımsız olarak ilk defa Türkiye’de kamuya sunan kişinin bu tasarımı üzerindeki hakkı tasarım hukuku kapsamında olmasa bile haksız rekabet hukuku kapsamında korunacaktır. *Subjektif* olarak dahi yeni olmayan bir tasarımın, bir başka ifadeyle, yurt dışında kamuya sunulan bir tasarımın taklit edilerek ilk defa Türkiye’de piyasaya sürülmesi halinde ise taklit eden kişinin bir üçüncü kişinin taklidine karşı korunup korunamayacağı sorusu gündeme gelmektedir. Sorunun olumlu yanıtlanması halinde, bir başkasının emeğinden yararlanarak bir ürün oluşturan kişi, bir üçüncü kişinin aynı şekilde kendisince üretilen üründen yararlanmasına karşı korunmuş olacaktır. Böylelikle aynı eylem (taklit eylemi) birinci aşamada haksız sayılmazken, ikinci aşamada haksız hale dönüşmektedir. Yargıtay’ın bu tür davalarda gerekçe olarak gösterdiği tasarımcının emeğinin ve sermayesinin korunması ilkesi, tek yönlü olarak uygulanmakta, tasarımı gerçek anlamda ilk kez geliştirmiş olan yurt dışındaki firmanın bunun için harcadığı emek ve sermaye ise göz ardı edilmektedir. Kaldı ki bu tür davalarda davalının, tasarımı Türkiye’de piyasaya sunan kişiden değil, yurt dışındaki üreticiden edindiği şeklinde bir savunmada bulunması da mümkün olabilecektir. Haksız rekabet hukukunda tasarım hukukundan farklı olarak, tasarımcının bir başkasının kendi tasarımını taklit ettiğini kanıtlaması gerektiğinden uygulamada sorunlarla karşılaşılabilir.

cc) Özgünlük

Yargıtay’ın, tasarımların haksız rekabet kuralları çerçevesinde korunabilmesi için ürünün görünümünün özgün veya ayırt edici nitelikte olması gerekip gerekmediği sorusuna verdiği yanıt, olaydan olaya farklılık göstermektedir. Bazı kararlarda özgünlük unsuru korumanın ön koşulu olarak değerlendirilirken¹⁰⁶ diğer bazı kararlarda¹⁰⁷ bu nitelik araştırma

¹⁰⁵ *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 237.

¹⁰⁶ Y. 11. HD. T. 16.4.1996, E. 1996/1905, K. 1996/2864, Batider, 1996, C. XVIII, S. 3, sh. 132; Y. 11. HD. T. 18.12.1997, E. 1997/5567, K. 1997/9307 (yayımlanmamıştır); Y. 11. HD. T. 10.6.1998, E. 1998/2402, K. 1998/2984 (yayımlanmamıştır); Y. 11. HD. T. 8.2.2000, E. 1999/6877, K. 2000/381 (yayımlanmamıştır).

¹⁰⁷ Y. 11. HD. T. 12.2.1996, 1996/535-992, Yargı Dünyası 1996/7, sh. 75, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 194; Y. 11. HD. T. 27.2.1996, 1995/8218-1196, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 196; Y. 11. HD. T. 25.11.1997, 1997/6736-8571, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 193, 194; Y. 11. HD. T. 07.07.1998, E. 1998/5217, K. 1998/5233, FMR, 2001/2, sh. 212; Y. 11. HD. T. 3.11.1998, 1998/3291-7394, *Camcı*, Haksız Rekabet Davaları, C. I, 2002, sh. 249 vd.; Y. 11. HD. T. 17.6.1999, 1999/578-5379, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 181; Y. 11. HD. T. 28.12.1999, E. 1999/7894, K. 1999/9570 (yayımlanmamıştır); Y. 11. HD. T. 20.1.2000, 1999/6679-2000/164, *Camcı*, Haksız Rekabet Davaları, C. I, 2002, sh. 244, aynı yazar, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 175.

konusu yapılmadan, teknik zorunluluk olmaksızın bir başkasının ürününün aynıyet derecesinde taklit edilmesinin haksız rekabet oluşturacağına hükmedilmektedir.

Haksız rekabet kurallarının uygulanmasında ürünün görünümünün özgün veya ayırt edici olup olmaması gerektiği ve eğer gerekiyorsa, bu niteliğin tasarım hukukunda öngörülen özgünlük veya ayırt edicilik kavramıyla ne ölçüde örtüştüğü sorusu, haksız rekabet hukukunun tasarımlar alanında uygulanabilirliğine ilişkin en önemli hususlardan biridir. Bu sorunun ne yönde cevaplanacağı, aynı zamanda emeğin ve iş ürünlerinin, rekabet ve başkalarının ürünlerinden yararlanma özgürlüğü karşısında ne ölçüde korunacağı, yani terazinin hangi kefesinin ağır basacağına da belirleyici olacaktır.

Bir başkası tarafından taklit edilen ürünün görünümünün herhangi bir ayırt edici niteliği olmasa da sırf taklit eylemine dayanılarak haksız rekabetin varlığının kabulü halinde, başkalarının ürününden yararlanma ve bunlara benzetme serbestisi ortadan kaldırılmış olacak ve piyasadaki rekabet ortamı, bu şekilde sınırlandırılacaktır. Alıcısı gözünde ayırt edici nitelik kazanmamış bir ürün, zaten çoğu kez yaygın kullanım nedeniyle harcıalem sayılacak ve koruma dışında tutulacaktır. Dolayısıyla haksız rekabet kurallarının uygulanması için, ürünün belli bir düzeyde orijinal veya özgün niteliğe sahip olması koşulunu aramak yerinde olacaktır. Böylelikle serbest yararlanma ilkesi ile ürün sahibinin emeğinin korunması ilkesi dengelenmiş olacaktır.

dd) İltibasa Yol Açma

Yargıtay birçok kararında haksız rekabetin varlığını ürünler arasındaki benzerliğin alıcılar nezdinde iltibasa (karışıklığa) yol açılmasına dayandırmaktadır. İltibasın varlığının sabit olduğu durumlarda, taklit edilen ürünün özgün niteliğe sahip olup olmadığı sorusunun ikinci plana atıldığı görülmektedir. Dolayısıyla Yargıtay uygulamasında ürünler arasında iltibasın yaratılmış olması, haksız rekabetin varlığı açısından esaslı bir unsurdur.

Yargıtay'ın bu kararlı yaklaşımı dayanağını, başkasının iş ürünleri veya faaliyetleriyle iltibaslar meydana getirmeye çalışma eyleminin iyiniyet kurallarına aykırı bir davranış olduğunun açıkça düzenlenmiş olmasından (TTK md. 57/5) almaktadır.

Adı geçen düzenlemeye göre “başkasının emtiası, iş mahsülleri, faaliyeti veya ticari işletmesiyle iltibaslar meydana getirmeye çalışmak veya buna müsait tedbirlere başvurmak, özellikle başkasının *haklı* olarak kullandığı ad, unvan, marka, işaret gibi tanıtma vasıtalarıyla iltibasa meydan verebilecek surette ad, unvan, marka, işaret gibi tanıtma vasıtaları kullanmak veyahut iltibasa meydan veren malları, durumu bilerek veya bilmeyerek, satışa arz etmek veya şahsi ihtiyaçtan başka her ne sebeple olursa olsun elinde bulundurmak” iyiniyet kurallarına aykırı bir davranış olup, haksız rekabettir.

Düzenlemede yer alan “haklı olarak kullanma” ifadesini “ilk defa kullanma” şeklinde anlamak gerekir. Bu vurgunun dışında, madde metninde iltibasa karşı korunacak ürün veya işaretlerin özgün ya da orijinal olmasının gerekip gerekmediği konusunda herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Maddede dikkat edilmesi gereken bir diğer husus, iyiniyet kurallarına aykırı ve dolayısıyla haksız rekabete yol açacak bir davranıştan söz edilebilmesi

için, ürünün alıcılarının bu davranış sonucu gerçekleşen iltibas nedeniyle yanılgıya düşmüş olmaları şart olmayıp, sadece bu tehlikenin yaratılmış olmasının yeterli görülmesidir. Zira maddede “*iltibaslar meydana getirmeye çalışmak*” ve “*bunlara müsait tedbirlere başvurmamak*” ifadeleri kullanılmıştır. Dolayısıyla düzenlemeyle iltibasa yol açma *olasılığına* karşı bir koruma sağlanmaktadır. Bunun sonucu olarak, bir ürünün tasarımın bir başkası tarafından taklit edilmesi halinde, bunun haksız rekabet sayılması için alıcıların bu karışıklık nedeniyle asıl ürün yerine diğerini almış olmaları şart değildir, önemli olan, bu tehlikenin yaratılmış olmasıdır.

Her ne kadar madde metninde iltibasa karşı korunan ürünün orijinal veya belli bir tanınırlık düzeyine ulaşmış olması gerektiği koşulu aranmamaktaysa da, eğer ürünün alıcı çevresinde o ürünün işletmesel kaynağına ilişkin bir fikir oluşmuşsa veya kaynağına ilişkin bir kanı olmaksızın, sahip olduğu orijinal nitelikleri nedeniyle ürün, piyasada ayırt edici bir nitelik kazanmışsa, karıştırılma tehlikesi yaratılabilir. Dolayısıyla orijinallik niteliğinin iltibas şartının içinde gizli olduğunun kabulü gerekir.

ff) Taklit Eyleminin Başlıbaşına Haksız Rekabet Oluşturması

Tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunmasına ilişkin en tartışmalı konu, taklit eyleminin başlı başına haksız rekabet oluşturup oluşturmayacağı sorusudur. Bu sorunun özünde ise bir başkasının ürününü taklit eyleminin dürüstlük kurallarına aykırılık oluşturup oluşturmayacağı sorusu yatmaktadır.

Yargıtay kararlarında ağırlıklı olarak taklit eyleminin ürünler arası iltibasa yol açıp açmadığı hususu üzerinde durulmakla beraber, az da olsa bazı kararlarda iltibas koşulu aranmaksızın taklit eyleminin haksız rekabet oluşturduğuna hükmedildiği gözlemlenmektedir. Bu tür bir uygulamanın ne derece yerinde olduğu, TTK md. 56 ve 57'nin kapsamının ve bu hükümler arasındaki ilişkinin belirlenmesiyle bağlantılı olarak cevaplanabilecek bir sorudur.

Daha önce de belirtildiği gibi, TTK md. 57'de on bent halinde sayılan haller, dürüstlük kuralına aykırılık oluşturan hallerin *örnekleri* olup, bu bentte sayılmamakla beraber ticari hayatta doğruluk ve dürüstlük kurallarına aykırı bir eylemin bulunması pekala mümkündür. TTK md. 56'da haksız rekabeti dürüstlük kurallarına aykırı şekilde iktisadi rekabetin her türlü kötüye kullanımı olarak tanımlayan genel hüküm, esnek bir ifadeye sahip olduğundan, hâkime somut olayda serbest rekabet ilkesiyle emek prensibi arasındaki dengeyi sağlaması için geniş bir takdir yetkisi tanımaktadır. Yeni gelişmelere göre sınırlarının genişletilebilmesi olanağı açısından olumlu sayılabilecek bu durum, uygulamasının olaydan olaya farklılık göstermesi dolayısıyla hukuk güvenliğinin zedelenmesi tehlikesini doğurabilecektir. Bu nedenle yargı uygulamasında belli kriterlere dayanılması zorunluluğu ortaya çıkmaktadır.

Yargıtay'ın ürünler arası iltibasa dayanarak verdiği kararlar, TTK md. 57/b. 5'in açık hükmü gereği sorunsuz görünmektedir. Buna karşılık tasarımlar arasındaki ayniyet

derecesindeki benzerlik ya da bire bir taklit durumunun iltibasa yol açmadığı durumlarda, örneğin tasarım ayniyet derecesinde taklit edilmekle birlikte tamamen farklı markalar kullanılarak¹⁰⁸ iltibas olasılığı engellenmişse, taklit eylemi dürüstlük kuralına aykırılık oluşturacak mıdır?

Taklit eyleminin iltibasa yol açmaması haline bir diğer örnek, henüz ulusal ülke pazarında - Türk hukuku açısından Türkiye’de – piyasaya sürülmemiş olmakla birlikte yurt dışında satışa sunulmuş ürünlerin tasarımlarının, hak sahibinden yani yurt dışındaki ilk üreticiden önce Türkiye’de piyasaya sürülmesi halidir. Böyle bir durumda tasarımın bütünleştiği ürün daha önce ulusal pazarda mevcut olmadığı için iltibasa yol açılması da mümkün olmamakla beraber, ürünü ilk kez Türkiye’de piyasaya sunan kişi, tasarımın gerçek sahibinin pazara girişini engellemektedir¹⁰⁹.

İltibasa yol açmaksızın rekabet hakkının kötüye kullanılması, piyasaya yeni sürülmüş ve kısa süreli, çoğu kez bir sezonla sınırlı olarak üretilen ürünlerin özgün tasarımlarının taklit edilmesi durumunda da gündeme gelebilir. Özellikle moda sektöründe söz konusu olabilecek bu tür taklitlerde, tasarımcının rakiplerine karşı üstün duruma gelerek tasarımının ürünlerini elde edebilmesi için çok az zamanı bulunmaktadır. Bu kısa süre içinde tasarımının taklitlerinin piyasaya sürülmesi halinde pazar payı küçülmektedir. Bu gibi durumlarda ürün piyasaya yeni sürülmüş olduğundan çoğu kez tasarımın kaynağı konusunda bir yanıltma söz konusu olmayacak, buna karşılık tasarım sahibi pazar payının küçülmesi sonucu zarara uğrayacaktır¹¹⁰.

Verilen örneklerden anlaşılacağı üzere, haksız rekabet kurallarının tasarımlar hakkında uygulanabilirliğini iltibas şartına bağlamak, bu hükümlerin uygulama alanını daraltacağı gibi TTK md. 56 ile 57 arasındaki ilişkiye de ters düşmekte ve bazı durumlarda adil olmayan sonuçlara yol açabilmektedir. Dolayısıyla bir tasarımın taklidi somut olayda iltibasa yol açmasa da dürüstlük kuralına aykırılık oluşturabilecek ve TTK md. 56’yı devreye geçirebilecektir. Ancak bu gibi durumlarda dikkat edilmesi gereken husus, serbest yararlanma ilkesi ile emek prensibi arasındaki dengenin kurulabilmesi için taklit edilen tasarımın özgün niteliğe sahip olmasıdır. Bunun yanı sıra TTK md. 56 hükmü çerçevesinde dürüstlük kuralına aykırılık halleri belirlenirken sadece taklit eylemine dayanılarak hüküm kurulmaması, ayrıca somut olayda bu eylemin haksızlığını gerektiren unsurların özenle tesbit edilmesi yerinde bir uygulama olacaktır.

E. Koruma Süresi Dolmuş Tasarımların Haksız Rekabet Hükümleri Çerçevesinde Korunma Olasılığı?

¹⁰⁸ Örneğin “De Longhi” ve “Silver” markaları tamamen farklı olmalarına rağmen Yargıtay, tasarımın aynen taklit edilmiş olmasının haksız rekabet oluşturacağı yönündeki yerel mahkeme kararını onamıştır, Y. 11. HD. T. 25.11.1997, 1997/6736-8571, *Camcı*, Endüstriyel Tasarım Davaları, sh. 193, 194.

¹⁰⁹ Alman hukukunda konuya ilişkin uygulama için bkz. *Sambuc*, Der UWG Nachahmungsschutz, Verlag C.H.Beck, München 1996, sh. 185.

¹¹⁰ Alman hukukunda kısa süreli moda ürünlerine tanınan haksız rekabet korumasının şartları hakkında ayrıntılı bir inceleme için bkz. *Sambuc*, sh. 95 vd.

Tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunmasıyla ilgili bir diğer önemli soru, tescilli tasarımların süresi dolduktan sonra haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunup korunamayacaklarıdır. Tartışma, tasarım hukuku kapsamında özel olarak koruma görmüş tasarımların koruma süresi dolduktan sonra haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunmasının, fikri mülkiyet korumasının süre ile sınırlı olması kuralı ile bağdaşır bağdaşmayacağı hususunda odaklanmaktadır.

Süresi dolan tasarımların haksız rekabet hükümleri kapsamında korunup korunamayacağı sorusu, bireysel ve toplumsal menfaatleri dengede tutmak için terazinin hangi kefesine ağırlık koymak gerektiğinin belirlenmesiyle çözüme kavuşturulabilecektir. Bu denge kurulurken tasarım hukuku koruması ile haksız rekabet hukuku korumasının amaç ve uygulama alanlarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Daha önce de belirtildiği gibi, tasarım hukukuyla korunan ürünün görünümü iken haksız rekabet hukukuyla korunan, rekabet hakkının dürüstlük kuralları çerçevesinde kullanılmasıdır. Fikrî mülkiyetin diğer alanlarında olduğu gibi süreli koruma sağlayan tasarım hakkı sürenin dolmasıyla sona erecek ve tasarım toplumsal kullanıma açılacaktır. Bir başka ifadeyle, süresi dolan tasarımları herkes kullanmakta serbesttir. Bu ilkeyi ortadan kaldırmaya yönelik bir uygulama, fikrî ve sınaî haklar sisteminin özüne aykırılık oluşturacağından kabul edilemez. Bu noktada irdelenmesi gereken husus, süresi dolan tasarımlar açısından haksız rekabet hükümlerinin uygulanmasının, bu ilkeyi ortadan kaldırıp kaldırmadığıdır. Dolayısıyla koruma süresinin dolmasıyla toplumsal kullanıma açılan tescilli tasarımlara ilişkin olarak hangi eylemlerin dürüstlük kuralına aykırılık oluşturacağına tesbiti gerekmektedir.

Haksız rekabet hukuku, rekabet hakkının kötüye kullanıldığı durumlarda devreye girmektedir. Süresi dolmuş tasarımların rakipler tarafından birebir takliti dahi rekabet hakkının kötüye kullanılması olarak nitelendirilemez, aksine tasarımcının süresi dolan tasarımının başkaları tarafından kullanılmasını engellemesi halinde, kendisine süresiz bir hak tanınmış olacaktır. Dolayısıyla haksız rekabet hükümlerinin menfaatler dengesine uygun şekilde uygulanabilmesi için tasarımın rakipler tarafından kullanılmasının kural olarak engellenemeyeceği, ancak piyasayı yanıltıcı eylemlerin varlığı halinde haksız rekabetin söz konusu olabileceğinin kabulü gerekir. Bu gibi durumlarda rakipler, kendilerine tanınan yasal rekabet hakkını – tasarımın kullanılması – dürüstlük kurallarına aykırı şekilde kullanmaktadırlar ve haksız rekabet kurallarıyla engellenmek istenen, *tasarımın kullanımı değil*, rekabet hakkının kötüye kullanılmasıdır. Dolayısıyla koruma süresi dolan tasarımlar hakkında haksız rekabet kurallarının devreye girmesinin ürünlerin görünümü üzerindeki tekeli hakkın süresiz korunması şeklinde yorumlamamak gerekir. Nitekim 554 sayılı KHK'nin onarım amaçlı kullanımı düzenleyen 22. maddesinde de bu ilkenin benimsendiği söylenebilir¹¹¹. Bu düzenlemeye göre görsel zorunluluk arzeden parça tasarımlarının kamuya sunuldukları tarihten itibaren 3 yıl geçtikten sonra üçüncü kişiler, bunları kamuyu yanıltmamak kaydıyla kullanabileceklerdir. Sonuç olarak denebilir ki, haksız rekabet

¹¹¹ *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 681, 682.

kurallarının süresi dolan tasarımlar açısından devreye girmesi esasen mümkün olmakla beraber¹¹², bu uygulamanın piyasada iltibasa neden olan hallerle sınırlandırılması gerekir¹¹³.

Bu konuda değinilmesi gereken bir diğer husus, yirmi beş yıllık maksimum koruma süresini doldurmayan ve yenilememe nedeniyle tescilli korumadan yararlanmayan tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunup korunamayacağıdır. Süresi dolan tasarımlara ilişkin olarak tasarım priminin elde edilmiş olması¹¹⁴ veya fikrî sınaî hakların süre ile sınırlı olması şeklindeki gerekçeler geçerli olmayacaktır. Dolayısıyla bu tür tasarımlar açısından haksız rekabet kurallarının uygulanabilirliğinin *evleviyetle* kabulü gerekir.

Süresi dolan tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunabileceğinin kabulü, tescilli tasarımların tescilsiz tasarımlar karşısında dezavantajlı duruma getirilmesi gibi istenmeyen bir sonucu da engellemiş olacaktır. Zira tescilsiz tasarımların haksız rekabet hükümleri çerçevesinde korunabilirliği konusunda bir tereddüt bulunmamaktadır.

III. Tasarımların Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu Kapsamında Korunması

A. Tasarım Hukuku ile Fikir ve Sanat Eserleri Hukuku Tarafından Sağlanan Korumanın Karşılaştırılması

Türk hukukunda tasarımların fikir ve sanat eserleri mevzuatı kapsamında korunma şartlarını belirlemeden önce bu iki koruma modeli arasındaki farklara kısaca değinmekte yarar vardır.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, iki koruma modelinin amaçları farklıdır. Fikir ve sanat eserleri hukukunda amaç eser sahibini korumak iken tasarım hukukunda amaç, tasarımcının korunmasının yanı sıra piyasada hukuk güvenliğinin sağlanmasıdır¹¹⁵. Bu temel ayrılığa bağlı olarak iki sistem arasında bazı önemli farklılıkları tesbit etmek mümkündür.

Temel farklardan ilki, koruma konusu hakkın edinilmesine ilişkindir. Tasarım mevzuatı kapsamında koruma sadece tescille elde edilebilirken, fikir ve sanat eserleri mevzuatı kapsamında koruma herhangi bir formaliteye gerek kalmaksızın kendiliğinden sağlanmaktadır. Dolayısıyla tasarımı, FSEK anlamında eser sayılan bir tasarım sahibi, FSEK'ten doğan hakları tasarımını gerçekleştirilmesiyle birlikte otomatikman elde ederken, 554 sayılı KHK kapsamında korumayı ancak tasarımını tescil ettirerek elde edebilir. Bu noktada tasarımın eser olarak korunabilirliği tasarım mevzuatına göre korunmasına oranla daha avantajlıdır¹¹⁶.

¹¹² Aksi görüşte olan *Tekinalp* ise haksız rekabet hukuku ile fikri mülkiyet hukuku kurallarının kümülatif olarak uygulanacağını kabul etmekle birlikte, kümülatif uygulamayı fikri mülkiyete ilişkin özel kanun korumasının devam ediyor olması şartına bağlamaktadır. Yazara göre özel kanunlara göre koruma sona ermişse, haksız rekabet hakkındaki hükümlere de başvurulamayacaktır, *Tekinalp*, Fikri Mülkiyet, sh. 33.

¹¹³ Aynı yönde *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 679 vd.

¹¹⁴ *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 679.

¹¹⁵ *Jehoram*, Cumulation of Protection in the EC Design Proposals, EIPR 1994, sh. 516.

¹¹⁶ Bkz. *Firth*, Aspects of Design Protection in Europe, EIPR 1993, sh. 43; *Jehoram*, EIPR 1994, sh. 517; *Speyart*, The Grand Design, EIPR 1997, sh. 610.

Tasarım sahibine tasarım mevzuatıyla tanınan koruma ile fikir ve sanat eserleri mevzuatı kapsamında tanınan korumanın kapsamı arasında da önemli farklar vardır. Tasarım mevzuatı, tasarım sahibine gerçek bir monopol hakkı tanımakta iken fikir ve sanat eserleri mevzuatı sadece taklitle karşı koruma sağlar¹¹⁷. Buna göre tasarım mevzuatı kapsamında, tasarımın aynısının veya ayniyet derecesinde benzerinin bir başkası tarafından tamamen habersiz ve bağımsız olarak yapılmış olması durumunda da koruma sağlanacakken, bu halde FSEK kapsamında koruma sağlanması mümkün değildir. Eğer bir tasarım birbirinden bağımsız olarak birden fazla kişi tarafından gerçekleştirilmiş ise bu kişilerin ikisi de FSEK anlamında eser sahibi olarak kabul edileceklerdir. Bu farkın ispat hukuku açısından sonucu ise, tasarım mevzuatına dayanan tasarımcının, tasarımının bir başkası tarafından izni olmaksızın kullanıldığını ispatlamasının yeterli olmasına rağmen, fikir ve sanat eserleri mevzuatına dayanması halinde, bir başkasının kendi tasarımını taklit ettiğini ispatlaması gerektiğidir. Bu noktada tasarım mevzuatı fikir ve sanat eserleri mevzuatına oranla önemli bir üstünlük sağlamaktadır; zira ikinci tasarımın, birincinin takliti olduğu yönündeki karine nedeniyle ispat yükü ikinci tasarımı yapanın (davalı) üzerinde kalmaktadır¹¹⁸.

İki koruma modeli arasındaki bir diğer önemli fark, koruma süresi açısından karşımıza çıkmaktadır. Fikir ve sanat eserleri mevzuatı kapsamında koruma, eser sahibinin yaşamı boyunca ve ölümünden itibaren yetmiş yıl sürmekte iken tasarım mevzuatı çerçevesinde tescilli tasarımlara sağlanan koruma beş yıl olup, beşer yıllık uzatmalarla en fazla yirmi beş yıl sürebilir.

B. Tasarımların Fikir ve Sanat Eserleri Mevzuatı Kapsamında Korunmasında Geçerli İlkeler

Tasarımların fikir ve sanat eserleri mevzuatı kapsamında korunup korunamayacağı, öteden beri tartışılan bir konu olup¹¹⁹, gerek Avrupa hukukunda (Topluluk Yönergesi md. 17; Topluluk Tüzüğü md. 96)¹²⁰, gerekse Türk hukukunda (554 sayılı KHK md. 1/son) kümülatif koruma ilkesinin kabul edilmesiyle açıklığa kavuşturulmuş bulunmaktadır.

Tasarımların fikir ve sanat eserleri mevzuatı çerçevesinde korunup korunamayacağına ilişkin tartışmanın odak noktasında, fikir ve sanat eserleri mevzuatı kapsamında tasarım

¹¹⁷ *Jehoram*, EIPR 1994, sh. 516; Industrial Designs, www.wipo.int/sme/en/activities/meetings/wipo_wasme_03/pdf/wipo_wasme_ipr_ge_03_3.pdf.

¹¹⁸ *Jehoram*, EIPR 1994, sh. 516; Industrial Designs, www.wipo.int/sme/en/activities/meetings/wipo_wasme_03/pdf/wipo_wasme_ipr_ge_03_3.pdf.

¹¹⁹ Tasarım korumasının fikir ve sanat eserleri hukuku ile ilişkisine yönelik Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulamalar ve Topluluk Yönergesindeki düzenlemeler hakkında bkz. *Pentheroudakis*, Die Umsetzung der Richtlinie 98/71/EG über den rechtlichen Schutz von Mustern und Modellen in den EU-Mitgliedstaaten, GRUR Int. 2002, sh. 676 vd.

¹²⁰ Bu düzenlemelerde tasarımların aynı zamanda her bir üye devletin fikir ve sanat eserleri mevzuatı kapsamında korunacağı öngörülmektedir. Böylelikle tasarım ve fikir ve sanat eserleri mevzuatının kümülatif olarak uygulanacağı kabul edilmiş olmakla birlikte, korumanın kapsamı ve şartları her bir üye devletin iç hukukuna göre belirleneceğinden, ulusal kanun koyuculara oldukça geniş bir özgürlük alanı tanınmıştır. Topluluk hukuku bazında daha kapsamlı bir uyumlaştırma hareketinin gerçekleştirilememiş olması, tasarım hukuku ile telif hukuku arasındaki etkileşimin belirlenmesine yönelik bağlayıcı düzenlemelerin getirilmesinin, her bir üye devletin kökleşmiş telif hukuku ilkelerine kabul edilemeyecek bir saldırı olarak nitelendirilebileceği düşüncesine dayandırılmaktadır, *Kur*, GRUR Int. 1998, sh. 358.

hukukuna oranla çok uzun süre korunabilmesi olanağının, tasarımların korunmasında amacı aşan ve piyasadaki rekabet ortamını olumsuz etkileyen sonuçlara yol açabileceği düşüncesi yer almaktadır. Özellikle faydalı ve işlevsel nitelikteki tasarımların fikir ve sanat eserleri mevzuatı kapsamında uzun süreli olarak korunmasının, bu tür olumsuzlukları beraberinde getirebilmesi olasılığı, fikir ve sanat eserleri mevzuatında öngörülen koruma şartlarının tasarımlar açısından daha katı uygulanıp uygulanamayacağı sorusunu gündeme getirmektedir¹²¹. Bu tür bir uygulama, tescille ve masraflı bir şekilde kazanılan ve en fazla yirmi beş yıl süren tasarım hakkının hiçbir formaliteye gerek olmaksızın tescilsiz olarak elde edilen ve sahibinin ölümünden sonra yetmiş yıl süren eser koruması karşısında anlamını yitirmesini önlemeye yöneliktir.

C. FSEK Kapsamında Koruma Şartları

Bir çalışmanın FSEK kapsamında korumadan yararlanabilmesi için sahibinin hususiyetini taşıması ve FSEK’te belirlenen eser kategorilerinden birine girmesi gerekir. Eserin, sahibinin hususiyetini taşıması *subjektif koşul* olarak nitelendirilirken, kanunda sayılı eser kategorilerinden birine girmesi *objektif koşul* olarak değerlendirilmektedir. Bu eser kategorileri; ilim ve edebiyat eserleri, musiki eserleri, güzel sanat eserleri ve sinema eserleri olmak üzere dört gruba ayrılmıştır. Bu iki koşulun yanı sıra eser türlerine göre bazı özel koşullar da aranmaktadır, örneğin güzel sanat eserlerinde *estetik* (FSEK md. 4), bilimsel eserlerde ise *ilmi veya teknik nitelik* (FSEK md. 2/b.3) aranmaktadır.

1. Sahibinin Hususiyetini Taşıma

Eserin sahibinin hususiyetini taşıması koşulunun ne anlama geldiği konusunda öğretide farklı görüşler ileri sürülmektedir. *Hirsch*¹²², bu koşulun katı şekilde yorumlanması ve herkes tarafından meydana getirilebilecek çalışmaların eser olarak nitelendirilmemesi gerektiği yönünde görüş bildirerek, patent hukukundaki yenilik kriterine dikkat çekmekte, fikir ve sanat eserleri hukukunda da benzer bir düzeyin aranması gerektiğini ifade etmektedir. Bu kriterin çok yüksek olduğuna işaret eden *Arslanlı*,¹²³ bu tür bir yorumun Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu’nun uygulama alanını çok daraltacağı endişesini dile getirmekte, telif hukuku alanında mutlak yenilik kriterinin geçerli olmaması gerektiğini ifade etmektedir. Yazara göre, bir çalışmanın daha önceki çalışmalardan yararlanması eser niteliğini ortadan kaldırmamaktadır; önemli olan, bu çalışmada az çok bağımsız bir fikri emeğin bulunup bulunmamasıdır. *Ayiter*¹²⁴, eserin sahibinin yaratıcı gücünü yansıtmaması gerektiğini belirtirken

¹²¹ Örneğin Alman hukukundaki hâkim olan “basamak teorisi”ne (*Stufentheorie*) göre, tasarım ve fikir ve sanat eserleri mevzuatı arasında bir basamak ilişkisi bulunmaktadır. Buna göre, bir tasarımın fikir ve sanat eserleri mevzuatı çerçevesinde korunabilmesi için daha yüksek düzeyde bir kişisel yaratım gerekli görülmekte, bunun da ancak sanatsal nitelikteki tasarımlarda mümkün olacağı vurgulanmaktadır. Sık sık eleştiri konusu yapılan bu teorinin, Topluluk tasarım hukuku ilkeleriyle bağdaşmadığı gerekçesiyle artık uygulama alanı bulunmadığı kabul edilmektedir. Zira, Topluluk tasarım korumasının temelinde tasarımcının kişisel yaratımı değil, tasarımın pazarlama fonksiyonu yatmaktadır, *Kur*, GRUR Int. 1998, sh. 358; aynı yazar, Die Auswirkungen des neuen Geschmacksmusterrechts auf die Praxis, GRUR 2002, sh. 669, 670.

¹²² *Hirsch*, Fikri Say, C. II, İstanbul 1943, sh. 12 vd.

¹²³ *Arslanlı*, Fikri Hukuk Dersleri II, Fikir ve Sanat Eserleri, İstanbul 1954, sh. 6, 7.

¹²⁴ *Ayiter*, Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, 2. Bası, Ankara 1981, sh. 44.

bunun eserde daha önce duyulmamış ve görülmemiş mutlak bir orjinalite anlamına gelmeyeceğini, mevcut malzemenin başka türlü şekillendirilmesi, tasnifi veya mevcut bir fikir veya anlayışın farklı tarzda incelenmesinin, açıklanmasının veya yorumunun da korumadan yararlanacağını vurgulayarak, yaratıcılığın “var olandan başkasını meydana getirmek” şeklinde anlaşılması gerektiği tesbitinde bulunmaktadır. Eserin mutlak anlamda yeni olmaması gerektiği, eser sahibinin bağımsız çalışmasının ürünü olup, onun özelliklerini yansıtmamasının yeterli olduğu görüşü *Öztrak*¹²⁵ ve *Erel*¹²⁶ tarafından da desteklenmektedir. *Tekinalp*¹²⁷, hususiyetin anlatımda olduğunu vurgulayarak bunun yeniliği içermediğine işaret etmektedir. Yazara göre her üslup, sahibinin yaratıcılığını içerdiğinden bireysel ve öznelirdir.

Yukarıda özetlenen görüşlerden hareketle Türk fikir ve sanat eserleri hukukunda hâkim görüşün eserin sahibinin hususiyetini taşıması koşulunu kanunun uygulama alanını daraltmayacak şekilde yorumlayıp, yenilik gibi katı kriterleri aramadığı sonucuna varılabilir. Buna göre önemli olan, çalışmanın sahibinin özelliklerini bir şekilde yansıtmaması olup bunun dışında çalışmanın nitelik olarak belli bir yaratım düzeyine ulaşması veya estetik olması gibi koşullar aranmamaktadır¹²⁸.

Eserin sahibinin özelliklerini taşıması koşulu belirtilen şekilde yorumlandığında tasarım hukuku anlamında mutlak yenilik şartının aranmadığı açıkça ortaya çıkmaktadır. Buna göre FSEK kapsamında eser olarak nitelendirilebilecek bazı ürünler, 554 sayılı KHK’de öngörülen yenilik kriterini taşımadıkları için şekli inceleme sistemi kapsamında -eğer itiraz prosedüründe ileri sürülmezse- tescil edilebilirlerse de, daha sonra hükümsüzlük davasına konu edilebileceklerdir. Bu noktada 554 sayılı KHK kapsamında koruma koşulu, FSEK kapsamında koruma koşuluna oranla daha katıdır.

Tartışılması gereken bir diğer husus, FSEK anlamında sahibinin bireyselliğini taşıma koşulunun tasarım hukukunda aranan ayırt edici nitelik koşuluyla örtüşüp örtüşmediğidir. Bir tasarımın ayırt edici nitelikte olması için sahibinin hususiyetini taşıması şart değildir¹²⁹. Bu farklılık, tasarımların korunmasında Topluluk ve Türk hukukunda benimsenmiş olan *design approach* ve buna bağlı olarak tasarımın pazarlama fonksiyonunun ön planda bulunmasıyla açıklanabilir¹³⁰. Bu yaklaşım sonucu ayırt edici niteliğin belirlenmesinde tasarımcının bireyselliği veya yaratıcılığı gibi niteliksel subjektif kriterlere dayanmak mümkün olmayacaktır¹³¹. Bundan dolayıdır ki, gerek Topluluk, gerekse Türk hukukunda bir tasarımın ayırt edici niteliğine sahip olup olmadığı sorusu uzman kişilerin görüşleri doğrultusunda değil, bilgilenmiş kullanıcıda bıraktığı genel izlenim dikkate alınarak cevaplanacaktır. Buna

¹²⁵ *Öztrak*, Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar, 2. Bası, Ankara 1977, sh. 16.

¹²⁶ *Erel*, Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Ankara 1998, sh. 33 vd.

¹²⁷ *Tekinalp*, Fikri Mülkiyet, sh. 93.

¹²⁸ *Nal*, Probleme des türkischen Urheberrechts aus der Sicht des deutschen und europäischen Rechts, München 2000, sh.60.

¹²⁹ Aynı yönde *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 250.

¹³⁰ *Kur*, GRUR 2002, sh. 662.

¹³¹ *Koschital*, Gemeinschaftsgeschmacksmuster: Kriterien der Eigenart, Sichtbarkeit und Funktionalität, GRUR Int. 2003, sh. 974.

karşılık bir tasarımın FSEK anlamında sahibinin hususiyetini taşıyıp taşımadığı sorusu, bilinçli kullanıcıda bıraktığı izlenim dikkate alınmadan, uzman kişiler tarafından belirlenecektir¹³². Bu farklılıktan çıkan sonuç, FSEK anlamında sahibinin hususiyetini taşıma koşulunun tasarım hukuku anlamında ayırt edici niteliğe sahip olma koşuluna oranla subjektif nitelik taşıdığıdır.

2. Kanunda Yazılı Eser Kategorilerinden Birine Girme

Bir tasarımın FSEK kapsamında eser sayılabilmesi için objektif koşul, kanunda sayılan eser kategorilerinden birine girmesidir. Bu kategorilerde sayılan eser türlerinden bir kısmı, tasarım hukuku anlamında ürün sayılamayacaklarından, tasarımların sayılan bazı eser türlerine girmesi mümkün olmayacaktır. Örneğin FSEK md. 2/b. 1 anlamında eser sayılan bilgisayar programları, tasarım hukuku anlamında ürün sayılmadıklarından, bunların tasarım korumasından yararlanması mümkün değildir. Buna karşılık arayüzler (*interfaces*), *icon* ve *menus* gibi grafik tasarımların yeni ve ayırt edici nitelikte olmaları şartıyla tasarım korumasından yararlanmalarının mümkün olduğu kabul edilmektedir¹³³. Yine raks, koreografi eserleri, pandomima ve benzeri sözsüz sahne eserleri (FSEK md. 2/b. 2) ile musiki eserleri (FSEK md. 3) 554 sayılı KHK kapsamında ürün sayılmadıklarından tasarım korumasından yararlanamayacaklardır¹³⁴.

FSEK’te belirlenmiş kategorilere girip aynı zamanda tasarım olarak nitelendirilebilecek eserler özellikle FSEK md. 2/b. 3 ve md. 4’te düzenlenmiş olanlardır.

FSEK md. 2/b. 3’e göre “*Bedii vasfı bulunmayan teknik ve bilimsel fotoğraflar, haritalar, planlar, projeler, krokiler, resimler, coğrafya ve topoğrafyaya ait maket ve benzerleri, her çeşit mimarlık ve şehircilik tasarım ve projeleri, mimari maketler, çevre ve sahne tasarım ve projeleri, mimari maketler, endüstri, çevre ve sahne tasarım ve projeleri*” eser niteliğindedir. Öncelikle belirtmek gerekir ki, bu bentte kullanılan “*tasarım*” ifadesi, “*endüstriyel tasarım*” anlamında kullanılmış olmayıp sadece ürünlerin geliştirilmesindeki hazırlık aşamasını, bir başka ifadeyle ürünle bütünleşmemiş çizimsel tasarımları ifade etmektedir. Bu yorum, kanun koyucunun aynı maddenin son fıkrasında endüstriyel tasarımlar için “*endüstriyel model ve resim*” ifadesini kullanmış olmasıyla kuvvetlenmektedir¹³⁵. Bu bentte sayılan eserler, tasarım hukuku anlamında yeni ve ayırt edici olmak koşuluyla tasarım olarak da korunabileceklerdir.

Aynı şekilde FSEK md. 4’te sayılmış olan güzel sanat eserlerinden bazılarının da tasarım olarak korunması mümkündür. Bu kapsamda yağlı ve suluboya tablolar, heykeller, el işleri ve küçük sanat eserleri, süsleme sanatı ürünleri ile tekstil ve moda ürünleri gibi eserler aynı zamanda tasarım korumasından da yararlanabilecektir. Maddenin uygulanmasında önemli olan husus, bu kapsamdaki eserlerde tasarım hukukunda aranmayan bir unsur olan *estetik değere sahip olma* şartının aranmakta olmasıdır. Bu şart, tasarımların FSEK

¹³² Tekinalp, Fikri Mülkiyet, sh. 94; Suluk, Tasarım Hukuku, sh. 591.

¹³³ Suluk, Tasarım Hukuku, sh. 593.

¹³⁴ Suluk, Tasarım Hukuku, sh. 593.

¹³⁵ Nal, sh. 88; Suluk, Tasarım Hukuku, sh. 595.

kapsamında korunmasında, FSEK'in uygulama alanını daraltma olanağı tanıyan önemli bir ölçü olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle seri üretime elverişli el işleri ve küçük sanat eserlerindeki estetik niteliğin tesbitinde daha titiz davranılması sayesinde¹³⁶, FSEK ile sağlanan uzun süreli ve tescilsiz korumanın, 554 sayılı KHK kapsamında tescilli korumayı anlamsız ve gereksiz kılması gibi istenmeyen bir sonucun önüne geçmek mümkün olabilecektir¹³⁷. Türk hukukunda tasarımların FSEK kapsamında korunmasında daraltıcı ve genişletici yorumdan hangisinin benimseneceğine yargı uygulaması yön verecektir.

Sonuç

TTK'nun haksız rekabet ilişkin hükümleri ve FSEK hükümleri, tescili iptal edilen veya hiç tescil edilmemiş tasarımların sahiplerine koruma sağlamaktadırlar. Hukukumuzda tescilsiz tasarımlar yasal bir düzenlemeye kavuşturulmamış olduklarından, özellikle tekstil gibi ürünlerin kısa sürede değiştiği sektörlerde tasarımların tescilsiz olarak korunması önem taşımaktadır. Topluluk hukukundaki düzenlemeye paralel bir düzenlemeyle hukukumuzda da tescilsiz tasarımların süre ile sınırlı olarak taklitle karşı korunmaları yönündeki özel bir düzenlemenin kabulü olumlu bir adım olacaktır. Böyle bir özel düzenleme kabul edilmediği sürece hukukumuzda bu ihtiyaç, mevcut yasal düzenlemeler çerçevesinde TTK'un haksız rekabete ilişkin hükümleri ve FSEK kapsamında giderilmek durumundadır.

Hukukumuzda tasarımların korunmasına ilişkin farklı düzenlemeler mevcut olmakla birlikte, bu hükümlerin uygulanmasına ilişkin birçok husus yoruma muhtaçtır. Özellikle TTK anlamında haksız rekabetin bulunup bulunmadığının veya bir tasarımın FSEK anlamında eser sayılıp sayılmayacağına tesbiti, somut olayda güçlük arz edebilecektir. Bu düzenlemelerin kapsamlarının çok geniş yorumlanması da tescilli tasarımları dezavantajlı duruma getirebilecektir. Bu nedenle uygulamadaki belirsizliklerin, somut olaydaki menfaatler dengesine uygun çözümler getirilmesi suretiyle giderilmesi ve tescilsiz korumanın sınırlarının gerek süre, gerekse içerik açısından tescilli korumayı anlamsız kılmayacak şekilde çizilmesi gerekmektedir.

¹³⁶ *Erel*, sh. 48.

¹³⁷ FSEK hükümlerinin tasarımlar hakkında sınırlı olarak uygulanması gerektiği, aksi halde piyasada tekeller oluşmasına ve serbest rekabetin olumsuz yönde etkilenmesine neden olunacağı hususunda bkz. *Suluk*, Tasarım Hukuku, sh. 596.

Kaynakça

- Arkan, Sabih* Ticari İşletme Hukuku, Ankara 2004
- Arkan, Sabih* Marka Hukuku, C. II, Ankara 1998
- Arkan, Sabih* Haksız Rekabet ve Rekabetin Korunması Hakkında Kanun Hükümleri Arasındaki İlişki, Prof. Dr. Turgut Kalpsüz'e Armağan, Ankara 2003, 3 - 12
- Arıkan, Ayşe Saadet* Sınaî Tasarımlar, Batider 1994, C. XVII, S. 3, 73 - 113
- Arıkan, Ayşe Saadet* Sınai Tasarımların Korunması (Avrupa Birliği ve Türkiye'de Koruma), Uluslar arası Endüstri Ürünleri Tasarımı Sempozyumu, Ankara 1994, 81 - 97
- Arslanlı, Halil* Fikri Hukuk Dersleri II, Fikir ve Sanat Eserleri, İstanbul 1954
- Arslanlı, Halil* Kara Ticaret Hukuku Umumi Hükümler, 3. Bası, İstanbul 1960
- Ayiter, Nuşin* Hukukta Fikir ve Sanat Ürünleri, 2. Bası, Ankara 1981
- Bartenbach, Kurt/Fock, Soenke* Das neue nicht eingetragene Geschmacksmuster – Ende des ergänzenden wettbewerblichen Leistungsschutzes im Geschmacksmusterrecht oder dessen Verstärkung, WRP 2002, 1119 - 1124
- Baştuğ, İrfan/Erdem, Ercüment* Ticari İşletme Hukuku, Ankara 1993
- Baudenbacher, Carl* Die Revision des schweizerischen UWG, GRUR Int. 1981, 162 - 169
- Baumbach, Adolf/* Wettbewerbsrecht, Verlag C. H. Beck, München 2001
- Hefermehl, Wolfgang*
- Camcı, Ömer* Marka, Patent, Tasarım ve Haksız Rekabet Davaları, İstanbul 1998
- Camcı, Ömer* Endüstriyel Tasarım Davaları, İstanbul 2000
- Camcı, Ömer* Haksız Rekabet Davaları, C. I, İstanbul 2002
- Cengiz, Dilek* Türk Hukukunda İktibas veya İltibas Suretiyle Marka Hakkına Tecavüz, İstanbul 1995
- Çevik, Orhan Nuri* Türk Ticaret Kanunu, 2. Bası, Ankara 1993
- Dalamanlı, Lütfü* Haksız Rekabet, Adalet Dergisi 1961, 664 - 675
- David, Lucas* Schweizerisches Wettbewerbsrecht, 3. Aufl., Bern 1997
- Doğanay, İsmail* Türk Ticaret Kanunu Şerhi, C. I, Md. 1 - 346, Ankara 1974
- Doğanay, İsmail* Türk Ticaret Kanunu'nun Haksız Rekabete İlişkin Hükümleri Yargıtay'ca Nasıl Uygulanıyor?, Batider 1970, 531 - 561
- Dönmez, İrfan* Markalar ve Haksız Rekabet Davaları, 2. Bası, İstanbul 1993

- Erdem, Ercüment* Rekabet Hukuku ve Haksız Rekabet İlişkisi, Prof. Dr. Ömer Teoman'a 55. Yaş Armağanı, C. I, İstanbul 2002, 377 - 398
- Erel, Şafak* Türk Fikir ve Sanat Hukuku, Yenilenmiş 2. Bası, Ankara 1998
- Eriş, Gönen* Türk Ticaret Kanunu – Ticari İşletme ve Şirketler, 2. Bası, Ankara 1992
- Eroğlu, Sevilay* Haksız Rekabete İlişkin İhtiyati Tedbirler, İz.BD 2000, 39 - 68
- Fezer, Karl-Heinz* Leistungsschutz im Wettbewerb, WRP 1993, 63 - 73
- Firth, Alison* Aspects of Design Protection in Europe, EIPR 1993, 42 – 47
- Fransozi, Mario* The Legal Protection of Industrial Design: Unfair Competition as a Basis of Protection, EIPR 1990, 154 – 158
- Germann, Oscar Adolf* Zum Verhältnis zwischen der Generalklausel des Wettbewerbsgesetzes und seinen Spezialtatbeständen, Festschrift für Walther Hug zum 70. Geburtstag, Bern 1968, 207 – 225
- Göle, Celal* Aldatıcı Reklamlara Karşı Tüketicinin Korunması, Ankara 1983
- Hennig-Bodewig/Ruijsenaars* Alternative Protection for Product Designs – A Comparative View of German, Benelux and US Law, IIC 1992, Vol. 23, 643 - 669
- Hirsch, Ernst E.* Fikri Say, C. II, İstanbul 1943
- Hubmann, Heinrich/
Göttin, Horst-Peter* Gewerblicher Rechtsschutz, Verlag C. H. Beck, München 2002
- İmregün, Oğuz* Ticaret Hukuku, Eskişehir 1985
- İnan, Nurkut* Rekabet Hukukunun Diğer Disiplinlerle İlişkisi, Rekabet Kurumu Perşembe Konferansları, Ankara 1999, 3 – 30
- Jehoram, Herman Cohen* Cumulation of Protection in the EC Design Proposals, EIPR 1994, 514 – 520
- Kalpsüz, Turgut* Karşılaştırmalı Reklam ve Yargıtay Kararları, Ticaret Hukuku ve Yargıtay Kararları Sempozyumu, Ankara 1994, 3 – 32
- Karayalçın, Yaşar* Ticaret Hukuku, Giriş – Ticari İşletme, 3. Baskı, Ankara 1968
- Koschital, Ulrike* Das Gemeinschaftsgeschmacksmuster: Die Kriterien der Eigenart, Sichtbarkeit und Funktionalität, GRUR int. 2003, sh. 973 - 982

- Köhler, Helmut/Piper, Hennig* Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb, Verlag C. H. Beck, München 2002
- Krüger, Christof* Designs Between Copyright and Industrial Property Protection, IIC 1984, 169 - 187
- Kur, Annette* Der wettbewerbliche Leistungsschutz, GRUR 1990, 1 -13
- Kur, Annette* The Green Paper's "Design Approach" – What's Wrong with it?, EIPR 1993, 374 - 378
- Kur, Annette* TRIPs und der Designschutz, GRUR Int. 1995, 185 - 193
- Kur, Annette* Die Zukunft des Designschutzes in Europa – Musterrecht, Urheberrecht, Wettbewerbsrecht, GRUR Int. 1998, 353 – 359
- Kur, Annette* Ansätze zur Harmonisierung des Lauterkeitsrechts im Bereich des wettbewerblichen Leistungsschutzes, GRUR Int. 1998, 771 – 781
- Kur, Annette* Die Auswirkungen des neuen Geschmacksmusterrechts auf die Praxis, GRUR 2002, 661 – 670
- Mimaroglu, Sait Kemal* Ticaret Hukuku, C. I, Ticari İşletme, Ankara 1978
- Müller, Jürg* Einleitung und Generalklausel (Art. 1-2 UWG), in Schweizerisches Immaterialgüter- und Wettbewerbsrecht, Bd. V: Lauterkeitsrecht, 2. Aufl., Basel 1998
- Müller-Laube, Hans Martin* Wettbewerbsrechtlicher Schutz gegen Nachahmung und Nachbildung gewerblicher Erzeugnisse, ZHR 156 (1992) 480 – 511
- Nal, Temel* Probleme des türkischen Urheberrechts aus der Sicht des deutschen und europäischen Rechts, Verlag C.H. Beck, München 2000
- Nirk, Rudolf, Kurtze, Helmut* Geschmacksmustergesetz, Carl Heymanns Verlag KG, Köln/Berlin/Bonn/München 1989
- Oytaç, Kutlu* Karşılaştırmalı Markalar Hukuku, Genişletilmiş 2. Baskı, İstanbul 2002
- Örs, Fahri Halil* Türk Hususi Hukukunda Haksız Rekabet, Ankara 1958
- Öztrak, İlhan* Fikir ve Sanat Eserleri Üzerindeki Haklar, 2. Bası, Ankara 1977
- Pedrazzini, Mario M./Pedrazzini, Federico A.* Unlauterer Wettbewerb UWG, Stämpfli Verlag AG, Bern 2002
- Pentheroudakis, Chryssoula* Die Umsetzung der Richtlinie 98/71/EG über den rechtlichen Schutz von Mustern und Modellen in den EU-Mitgliedstaaten, GRUR Int. 2002, 668 - 686
- Pınar, Hamdi* Das Recht der Werbung in der Türkei im Vergleich zum deutschen und europäischen Recht, Frankfurt am Main 2003

- Poroy, Reha/Yasaman, Hamdi* Ticari İşletme Hukuku, 8. Bası, İstanbul 1998
- Reimer, Dieter* Ist der heutige Rechtsschutz für die moderne Formgebung in der industriellen Gesellschaft noch zeitgemäß?, GRUR 1970, 342 – 352
- Ruff, Michael* Produktdesign – Marktchancen und Rechtsschutz, Mitt. 1987, 21 – 24
- Sambuc, Thomas* Der UWG-Nachahmungsschutz, Verlag C. H. Beck, München 1996
- Sambuc, Thomas* Die Eigenart der “wettbewerblichen Eigenart” – Bemerkungen zum Nachahmungsschutz von Arbeitsergebnissen durch § 1 UWG, 131 - 140
- Saraç, Tahir* Patentten Doğan Hakka Tecavüz ve Hakkın Korunması, Ankara 2003
- Speyart, Herman M. H.* The Grand Design, An Update on the E.C. Design Proposals, Following the Adoption of a Common Position on the Directive, 603 - 612
- Suluk, Cahit* Tasarım Hukuku, Ankara 2003
- Suluk, Cahit* Avrupa Birliği ve Türk Hukukunda Tasarımların Kümülatif Olarak Korunması, FMR 2001/3
- Suluk, Cahit* Tasarımcıya Seçenek Bırakmayan Tasarımların Hukuki Durumu, Prof. Dr. Ömer Teoman’a Armağan, C. I, İstanbul 2002, 645 - 670
- Şenocak, Kemal* İşletme Personelinin Ayartılması Meselesinin Haksız Rekabet Hükümleri Çerçevesinde (TTK md. 56 vd.) Değerlendirilmesi, AÜHFD 2001, C. 50, S. 2, 193 - 246
- Tekil, Müge* 554 sayılı KHK Çerçevesinde Endüstriyel Tasarım Kavramı ve Koruma Şartları, İÜHFM, C. LV, S. 4/1997, Prof. Dr. Orhan Münir Çağıl’a Armağan Sayısı, 233 - 251
- Teoman, Ömer* Yaşayan Ticaret Hukuku, C. I: Hukuki Mütalâalar, Kitap 9:1998 –1999
- Tekinalp, Ünal* Fikrî Mülkiyet Hukuku, 2. Bası, İstanbul 2002
- Troller, Alois* Immaterialgüterrecht, Bd. II, Basel/Frankfurt am Main 1985
- Ulmer/Reimer* Das Recht des unlauteren Wettbewerbs in den Mitgliedstaaten der Europäischen Wirtschaftsgemeinschaft, Bd. III: Deutschland, München/Köln 1968
- Yalçınar, Uğur* Korunabilecek Endüstriyel Tasarımlar ve Değişik Ülkelerdeki Uygulamalar, Uluslar arası Endüstri Ürünleri Sempozyumu, Ankara 1994, 63 - 80

